

DANSK FRILUFTSLIV

**MEDLEMSBLAD FOR DANSK
FORUM FOR NATUR- OG
FRILUFTSLIV**

Nr. 44 • DECEMBER 2000

DANSK FORUM FOR NATUR- OG FRILUFTSLIV

Formand

Johnnie Bøtke Laursen
Vinkelvej 28
8800 Viborg
tlf. 86 67 65 64
jblaursen@mail.tele.dk

Kasserer:

Erik Jegsen
Th. Bangsvej 15, Flemløse
5620 Glamsbjerg
tlf. 64 72 26 73

Sekretær:

Terkel Berg-Sørensen
Søtoften 1, Virklund
8600 Silkeborg
tlf. 86 83 61 40
bentebs@mail.tele.dk

Friluftsbogklubben:

Carsten Damsgaard
Skovgade 23M
7300 Jelling
tlf. 75 87 11 34
cdamsgaard@hotmail.com

Redaktør:

Thorben Lundø
Vestervænget 48
6000 Kolding
tlf. 75 56 66 76
lundoe@get2net.dk

Søren Willeberg
Faaborgvej 9
5620 Glamsbjerg
tlf. 64 72 28 33

Forsidefoto:

Kirsten Klein

Typografisk tilrettelægning:

Carsten Adamsen
Grønholtparken 151
6000 Kolding
carsten@adamsen.dk

ISSN 0909 - 0614

VINTERTID ER OGSÅ FRILUFTSTID

Af Thorben Lundø

Med dette eksemplar af Dansk Friluftsliv håber redaktionen at have udgivelsesterminerne på plads. For det har været utilfredsstillende og beklageligt, at året har været plaget af forsinkelser. Såvel tekniske som private problemstillinger ligger bag, men uden at granske yderligere heri er det den klare forventning, at fremtiden byder på den lovede præcision – som beskrevet nedenfor.

Bladet rummer denne gang også en blanding af debatterende artikler, turbeskrivelser og praktiske informationer – og redaktionen skal med det samme opfordre Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv til at byde ind med oplevelser, synspunkter, tips og illustrationer...mv.

Der sker jo hele tiden noget. Friluftslivet leves hele året – også i den mørke, kolde, våde tid – måske ude, men så sandelig også inde. Det er aldrig for sent at tage på tur – og mange danske kanovandløb er åbne frem til 31. december med næsten garanti for at kunne få åen for sig selv. Og år er måske et relevant alternativ på denne årstid, når kysterne hærger af efterårets blæsevejr.

Indendørs er det tid til sysler. Med afsæt i husflidens håndværkstradition er det oplagt at forberede næste sommers aktiviteter, og på kursussiden følges dette også op. Se i kursuskalenderen og følg de mange tilbud – eller kontakt selv de optræ-

dende udbydere for eventuelle opdateringer.

Ellers er det forårets begivenheder i Forum, der er i fokus. Generalforsamlingen d. 22. april 2001 på Silkeborg Højskole efterfulgt af det årlige seminar d. 23. april sammesteds. Årets tema bliver "Natursyn og -brug" – et emne, som er højaktuelt i den danske natur- og friluftsbog. Således har vi her i spalterne bragt forskellige indlæg hertil – og agter at følge debatten yderligere op i kommende udgave, da netop problemstillingen omkring adgang og brugsret til naturen er essentiel for friluftslivets muligheder.

Et af de områder som har opmærksomheden i tiden, er det kystnære friluftsliv, som bl.a. finder sit udtryk i sejladsen med havkajakker. Men som i mange aktiviteter er der problemstillinger forbundet hermed. Brugsretten til kystområderne er ét – et andet er spørgsmålet om sikkerhed, hvor debatten begynder at tage fat på certificering af turansvarlige. Dansk Forum ser mange brugere – private, som grupper – have en udtalt interesse i spørgsmålene omkring havkajaksejlad, og inviterer derfor til seminar herom. Gymnastik- og Idrætshøjskolen ved Viborg danner d. 27.-29. april 2001 rammen om et sådant arrangement, hvor alle interesserede heri inviteres.

Dansk Friluftsliv udgives af Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv og udkommer 4 gange årligt:

Nr. 45	Marts	deadline 1/2
Nr. 46	Juni	deadline 1/5
Nr. 47	September	deadline 15/8
Nr. 48	December	deadline 1/11

Annoncering koster:

helside	kr. 1.000,- ekskl. moms
halv side	kr. 650,- ekskl. moms
kvart side	kr. 400,- ekskl. moms

15% rabat ved indrykning for en hel sæson, 4 numre.

NYT FRA BESTYRELSEN

Ved Johnnie Bøtke Laursen.

UDSKIFTNING I BESTYRELSEN

Lisbeth Kernfelt er udtrådt af bestyrelsen. Hun har meddelt at hun har haft svært ved at finde tid og overskud til arbejdet. Lisbeth er aktiv i flere andre friluftssammenhænge, ikke mindst i DGI's naturudvalg. Hun er blevet afløst af suppleanten, Søren Willeberg. Søren er bl.a. uddannet på friluftslivsstudiet i Bø, har været med i Friluftsudvalget i DGI København og er nu ansat på Kong Folke- og Idrætshøjskole.

HAVKAJAKSEMINAR

Det i sidste nummer omtalte samarbejde omkring havkajak er nu nået så langt at der er nedsat en planlægningsgruppe og at der er søgt penge fra Friluftsrådet til et seminar. Seminaret skal i givet fald foregå på Gymnastik- og Idrætshøjskolen ved Viborg den 27.-29. april 2001.

DFNF I FRILUFTSRÅDETS

AMTSREPRÆSENTATIONER

Vi har i bestyrelsen et ønske om at finde ud af om DFNF's medlemmer i Friluftsrådets amtsrepræsentationer stadig er aktive. Mange har formentlig flere kasketter på og re-

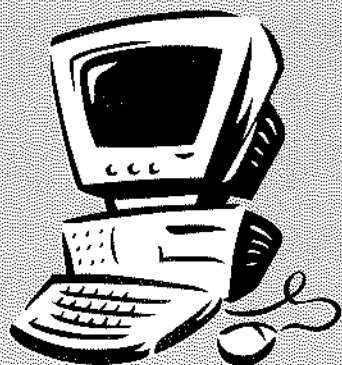

præsenterer andre tæt beslægtede indfaldsvinkler til friluftslivet, som DGI, spejdere o.l. Dette rejser så spørgsmålet om det efterhånden ikke er nødvendigt at få en debat om, hvilke synspunkter det er, DFNF repræsenterer. Gør vi stadig en forskel eller er vore synspunkter præsenteret via større og mere indflydelsesrige organisationer?

I et forsøg på at finde ud af hvor vi står vil vi i bestyrelsen opfordre de medlemmer som optræder som amtsrepræsentanter til at komme med til generalforsamling og seminar om naturbrug og syn på Silkeborg Højskole den 22.-23.april (se

nærmere omtale andetsteds i bladet). Her vil vi så få en debat om natursyn og naturbrug, også i Dansk Forum. Ikke mindst i lyset af den øjeblikkelige adgangsdebat og kommende lovgivning er det spændende.

Hermed opfordres også til debat i bladet. Hvor er medlemmerne i adgangsdebatten? Som Jens Frydendal, naturvejleder i Viborg, spørger i Naturvejlederbladet: Skal 90 % af Danmarks befolkning lukkes ude på asfalten?

IKT-MEDARBEJDER SØGES

Det er ved at være på tide at vi får lavet en hjemmeside. Ingen af os i bestyrelsen er kyndige nok til selv at lave den. I stedet for at vi betaler os fra det ville det være mere spændende om en af jer derude med forstand og interesse for både friluftsliv og informationsteknologi kunne gøre det. Vi har nedsat et lille udvalg bestående af Søren og undertegnede, som med glæde hører fra interesserede.

Henvendelse kan ske til:

s_willeberg@hotmail.com eller jblaursen@mail.tele.dk

FRILUFTSBOGKLUBBEN

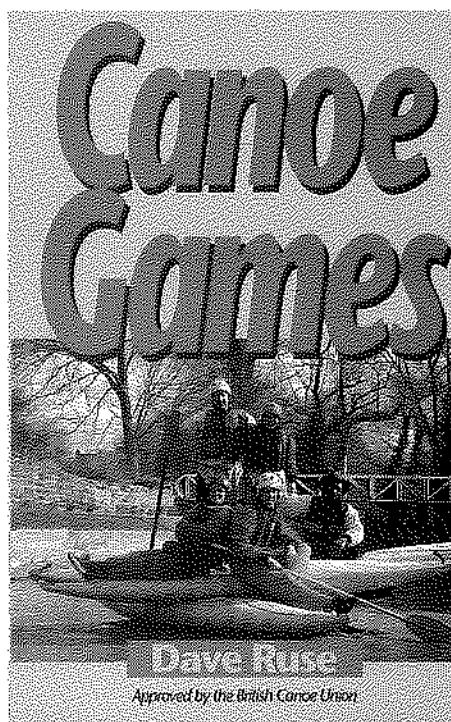
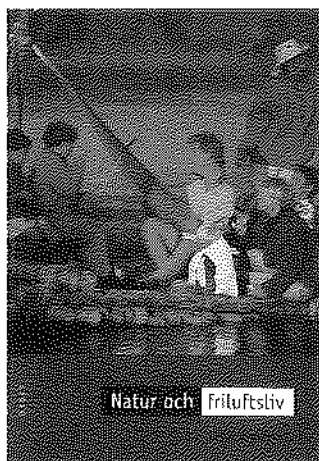
af Carsten Damsgaard

De sidste udsalgsbøger blev nærmest revet væk da det seneste nummer af Dansk Friluftsliv udkom. Denne gang har vi valgt ikke at tage bøger af listen, men derimod at tilføje to nye spændende bøger. Det drejer sig om en meget inspirerende engelsk bog omhandlende "kajaklege". Derudover har vi taget en ny svensk lærebog i friluftsliv på programmet. Vi tilbyder p.t. stort set kun faglitterære bøger, men kunne godt tænke os at få fat i nogle gode skønlitterære friluftsbøger. Gerne hårrejsende, humoristiske, fantastiske fortællinger, der egner sig til oplæsning ved aftenbålet. Har du nogle klassikere stående på hylden eller har du gode idéer og titler så kontakt mig f.eks. via e-mail (se side 2 for numre og adresser).

NATUR OG FRILUFTSLIV

af Bengt Johansson

Denne nye svenske bog er en lærebog i Natur og Friluftsliv beregnet til de såkaldte A og B kurser i Natur og Friluftsliv på de svenske gymnasieskoler, hvor man kan vælge friluftsliv som fag! Det er en bog, der forsøger at komme omkring de fleste relevante emner i forbindelse med friluftsliv. Selvom de forskellige emner behandles noget overfladisk og kalejdoskopisk kommer Bengt Johansson alligevel omkring det essentielle. Bogen indeholder også en del klassiske citater samt digte

omkring friluftsliv. F.eks. Karin Boyes:

Den mätta dagen, den er aldrig störst.
Den bästa dagen är en dag av törst.
Nog finns det mål och mening i vår färd -
men det är vägen som är mödan värd.
Det bästa målet är en nattlång rast.
där elden tänds och brödet bryts i hast.
På ställen där man sover blott en gång,
bliver sömnen trygg och drömmen full av sång.
Bryt upp, bryt upp! Den nya dagen gryr
oändligt är vårt stora äventyr.

På trods af, at den er skrevet på svensk mener jeg den er letlæst også for danske elever. Udover de obligatoriske afsnit som f.eks. teknik, udrustning samt vejr og vind indeholder bogen spændende kapitler om bl.a. børn i naturen, friluftsliv og miljø samt natursyn. Efter hvert kapitel er der forslag til konkrete elevopgaver og diskussioner, som kan være en god inspirationskilde til den mere teoretiske del af friluftslivet. Som et kuriosum skal nævnes, at bogen til sidst har et afsnit om friluftsliv i andre lande, bl. a. Danmark!

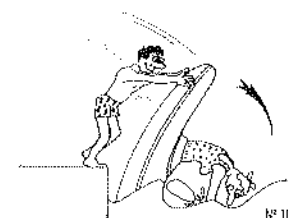
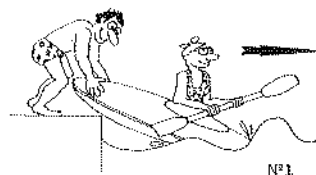
A5 format i paperback kvalitet på i alt 160 sider. Mange flotte s/h og farvefotos.

Pris kr. 210,00

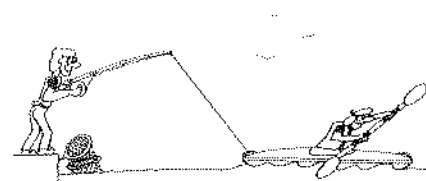
CANOE GAMES

af Dave Ruse

Her har vi fat i en meget spændende engelsk kajakbog, der indeholder mere end 300 lege og øvelser til brug i forbindelse med kajak-friluftsliv. Dave Ruse er en meget erfaren kajakpadler og instruktør, der bl.a. har repræsenteret England i "wild water racing". Der indledes med et kort afsnit omhandlende sikkerhed i forbindelse med legene/øvelserne. Derefter inddeles øvelserne i forhold til "farvandet", f.eks. svømmehal, åbent vand, i bynære områder og freestyle. Som et eksempel på en af øvelserne kan nævnes en "whoppy", der kan udføres i indtil 10 sværhedsgrader! Som illustrationen fra bogen viser handler det om, at kajakken løftes op i bagenden og skubbes frem således, at forenden dykker under vandet. Niveau 10 medfører at der foretages et "loop" med deraf følgende vending!!

Eller hvad med øvelsen "land that canoe"? Hvem er stærkest - lystfiskeren eller kajakpadleren? Kunne måske være en god "samarbejds" øvelse i disse debattider!! Et godt råd fra Dave vedr. denne øvelse er at spørge en fisker med den rette forståelse!

A5 format i paperback kvalitet på 142 sider. Der er mange sjove og instruktive stregtegninger samt s/h fotos.

Pris kr. 180,00

i naturen har du brug for det bedste gear

Få 20% rabat og masser af gode råd i landets største friluftslager

Friluftslageret tilbyder udstyr og viden til livet i det fri. Når du begiver dig på eventyr i det åbne landskab, er det nemlig både det rigtige gear, som kan holde til strabadserne, og de rigtige råd hjemmefra, der gør turen til en succes. Derfor skal du bruge erfarne friluftsentusiaster til at rådgive dig, inden du tager afsted.

Friluftslageret giver 20% rabat på alle varer til medlemmer af Dansk Friluftsliv. Både når du henvender dig i butikken, og når du vælger at se på varerne i ro og fred hjemme foran computeren. Ring i dag på telefon 64 72 35 32 eller besøg os på nettet, hvor du kan møde andre friluftsinteresserede: <http://www.friluftslageret.dk>

salg@friluftslageret.dk

☎ telefon 64723532

www.friluftslageret.dk

>> fax 64723932/

Østergårds plads 12
5620 Glamsbjerg/DK

friluftslageret

stop whining.
go get your gear.

åbningstider i butikken: man-fre 12.00-17.00 lør 10.00-13.00 Web: altid åben

Forbehold Priserne i kataloget er gældende fra 1/6-2000. Alle priser er inkl. 25 % moms. Forbehold for sortiment- og prisændringer samt trykfejl. **Returret** Fuldt returret på alle varer som returneres ubrugt og ubeskadiget i original emballage inden 8 dage. Kvittering skal forevises. **Bemærk:** Ingen returret på varer, der specialfremstilles eller hjemskaffet. Udsalgs- og tilbudsvarer tages ikke retur. **Salg via web og postordre** Post- og telefonordre leveres overalt med tilføj af porto. **Prisgaranti** Hvis Friluftslageret nedsætter prisen på en vare inden for 2 måneder efter dit køb af samme vare, udbetaler vi prisdifferencen. Varen skal være i samme farve og størrelse. Kvittering skal forevises. **Rabat** Friluftslageret yder 10 % rabat på hele beløbet, blot det overstiger kr. 5.000. Rabatkøb skal foretages i én ekspedition. Der ydes ikke rabat på indkøb af udsalgs- og tilbudsvare. **Grupperabat** Ved gruppeløb kan det være en fordel at aftale et besøg uden for vores normale åbningstid.

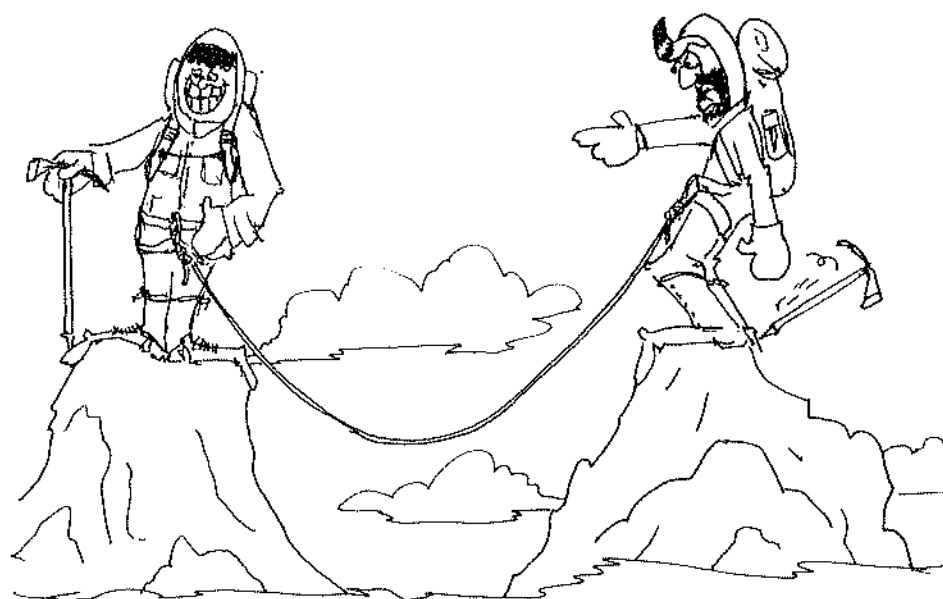
EFTERUDDANNELSEN I FRILUFTSLIV FOR EFTERSKOLELÆRERE

I løbet af skoleåret 99/00 har der været gennemført en efteruddannelse for efterskolelærere i friluftsliv. Den har bestået af 5 ugeforløb fra mandag til fredag og nogle vejledningsforløb imellem kursusugerne, hvor der var tid til at fordybe sig i selvvalgte emner. Ugeforløbene havde følgende overskrifter: Basisfriluftsliv, håndværk, vinterfriluftsliv i Norge, dansk vinterfriluftsliv med kreative aktiviteter, kulturhistorie og landskabsforståelse og kystfriluftsliv. Der har været 18 deltagere fra hele landet på forløbet. De har givet efteruddannelsen en så positiv evaluering, at FFUE's kursusudvalg og naturvejleder Lars

Borch har besluttet at udbyde den igen i skoleåret 01/02. Efteruddannelsen udbydes i en stort set uændret form på de tidligere kursisters anbefalinger. Efteruddannelsen vil blive beskrevet nærmere i en folder, der sendes til skolerne omkring nytår. Den 15/3-2001 er der sidste tilmelding til det nye hold. Ønsker I allerede nu nærmere oplysninger, så kan I ringe til naturvejleder Lars Borch på telefon: 8689 8888 eller maile til:

larsborch@mail.tele.dk

Vi har bedt efterskolelærer Finn Jensen, Skovlund Efterskole, beskrive hvad hans oplevelse af efteruddannelsen har været og hvad han har fået ud af den.

- JEG TROEDE, AT DU HELE TIDEN VAR
LIGE BAG MIG!

Atta

EVENTYRLIGE FOREDRAG

AMAZONAS

- PÅ LIV OG DØD

11. JANUAR 2001, KL. 19.30

Lars Kirkegaard er fascineret af junglen. Han har besøgt en indianerstamme i Sydamerika, langt ude i Amazonas, og den tur blev mere spændende end planlagt. Ud over, at han blev plaget af tropesygdomme, kryb og store strabadser, blev hjemturen til 30 dages flugt gennem urskoven med indianerne i hælene. De var ikke så venlige som ventet. Lars fortæller om, hvordan man rejser i Amazonas - et sted, som byder på mange oplevelser, også af den gode slags.

LAINIO ELVEN

- OPLEV EUROPAS SIDSTE VILDMARK

8. FEBRUAR 2001, KL. 19.30

Det er let og billigt at komme til, og det findes på vores kontinent - Lapland, midnatsolens land. Her findes enorme områder af fjeld, tundra og skov. En ødemark med masser af gnave, fugle og elve fyldt med fisk. Svensk Lapland er flere gange større end Danmark. Vi flyver med Torben Gejl ind med vandfly, vandrer fra Råstajauvre og sejler videre i kano på Lainio elven, som bugter sig hundreder af kilometer gennem vildmarken.

FAMILIE PÅ FARTEN

- I CENTRALASIEN, ET SPÆNDENDE STED

8. MARTS 2001, KL. 19.30

En ganske almindelig familie fra Give gør drømme til virkelighed. Det er nemt at rejse og som tiden er gået, har de været hele jorden rundt i bil. Dette foredrag vil handle om deres fjerde lange rejse, i Centralasien. Vi skal til stepperne i Mongoliet og hilse på nomaderne der, og til de tidligere sovjetstater Kasakhstan og Turkmenistan. Vi vil høre om og se hverdagslivet for en familie på rejse på håbløse veje og blandt fremmede kulturer.

FRILUFTSLIV FOR EFTERSKOLELÆRERE

- EN EFTERUDDANNELSE

af Finn Jensen, Skovlund Efterskole

Når man bruger en stor del af sin skoles kursusressourcer på et friluftskursus, kan kommentarer, som "du ved da godt, hvordan man tænder et bål" og "skal du på campingkursus", være svære at undgå. Men set i bakspejlet, så har alle kroner og timer været givet godt ud, og de fleste kommentarer er forstummet. Vi var en broget flok, der mødte op til det første af 5 ugeforløb på Knøsgården ved Himmelbjergegnens

havde alle en fælles basis, hvorfra der var mulighed for at udvikle sig både som gruppe og på det personlige plan. Da der f.eks. på vinterfjeldturen var nogle, der kæmpede med blot at holde langrendsskiene parallelle, var der andre, der indøvede telemarksving og når de krydsende ski var ved at overtage magten, kom "hajerne" og holdt en undervisningslektion til gavn for alle, som så kunne evalueres og af-

sere", som skulle igennem en tilpasnings- og udviklingsproces før de var klar til undervisningsbrug på den enkelte skole. Andre gange havde nogle af diskussionerne på kurset sat hjernen på arbejde så man begyndte at se friluftslivet i almindelighed eller i skolesammenhæng i et andet og større perspektiv. De 5 kursusuger var geografisk placeret på forskellige lokaliteter. Dette gav muligheden for hver gang at se på, hvordan de forskellige lokalområder havde udviklet sig i forholdet og mødet mellem natur og kultur. Angrebsvinklen med hvordan kultursporene viser, at historien har haft sin indflydelse på landskabet og friluftslivet, var et gennemgående tema hele kursusforløbet, og for mange var det en ny og meget inspirerende måde at se på friluftslivet.

Idrætsefterskole. Geografisk var der deltagere så at sige fra hele landet lige fra nordjyder til en bornholmer, og lige så forskellige vi var af "nationalitet", lige så forskellige var vi med hensyn til erfaringer i både efterskole- og friluftsliv. Her var både mere eller mindre nyuddannede lærere og "gamle efterskolerotter". Her var nogle, for hvem friluftsliv var forholdsvist nyt og nogle som havde dyrket og undervist i det, siden rammerygssækken var moderne.

Men kurset var bygget op, så forskelligheden fik lov til at blomstre i fuldt flor. Aktiviteterne og emnerne, der blev gennemgået, var af en bredde og forskellighed, så alle på forskellige tidspunkter og niveauer kunne supplere med deres guld-korn. De forskellige aktiviteter

rundes om aftenen rundt om pejsen. På håndværksdelen gik nogle ligeledes i dybden med få ting f.eks. knivbygningens finesser, mens andre kunne snitte en mug, flette pil, hjælpe med shelterbyggeri m.v.

I alle aktiviteterne var der lagt en rød pædagogisk tråd ind, som var rettet mod undervisningen på skolen. Flere af aktiviteterne kunne man blot hive direkte op af rygsækken, når man kom hjem, og kopiere direkte ind i en undervisningslektion. Ville man f.eks. i gang med smedning på skolen, men stod uden en esse, så var Thomas Nørgaard's fif med at man blot kunne bruge pedellens trillebør måske det afgørende guld-korn.

Andre aktiviteter var derimod "snu-

Indkvarteringen foregik på ægte friluftslivsmåner i shelters, lavvuer & på vinterfjeldturen i skihytter og maden blev for en stor dels vedkommende tilberedt over bål og trangia, hvilket var med til at bidrage til den intensitet af friluftsliv, som gennemsyrede alle 5 uger. Udover det, som selve kurset bidrog med, var den sideløbende erfaringsudveksling vi som deltagere indbyrdes kunne tilbyde hinanden, mindst af lige så stor værdi, idet de fleste af os jo havde en friluftslivsundervisning kørende hjemme på skolerne, hvorfra vi kunne komme med gode ideer og input, og vi har desuden fået udviklet et godt kontaktnet deltagerne imellem, som vi efterfølgende kan trække på.

Personligt har jeg trods alt fået pakket de sure sokker ud af rygsækken, men alle indtrykkene og ideerne var så massive at jeg endnu ikke føler at alt helt er faldet på plads, så jeg kan kun anbefale at man kommer ud af busken og får sig meldt til det næste kursusforløb i efteruddannelsen i friluftsliv, og derigennem bliver inspireret til at få sparket om muligt endnu mere liv i friluftslivsaktiviteterne på skolen.

BENJAMIN OG DE ANDRE...

af Tom B. Hansen, Midtjyllandsskole

Det er maj. Det lakker mod enden. De skriftlige prøver er sædvanen tro afviklet i høj sol. Forude venter de mundtlige prøver og en tårevædet afsked. Men inden da skal vi på minilejr. Mini betyder små hold og absolut lavbudget. Vi tager ud i Det Skabte på flere forskellige måder, for der skal være lidt for enhver smag. Nogen cykler, andre vandrer Skåneleden i Sverige og nogen sejler kano på Immelen. Jeg tog til Fyn sammen med 11 elever. Midt mellem Skårup og Svendborg stod der fire ekstra deltagere til. De adskilte sig fra os andre ved kun at spise græs og gulerødder, gå på fire ben og sige prrrrrr.

Sammen med Benjamin, Mulle, Max og Nikolaj, fulgte der to prærievogne. Det er friluftsliv på højt og absolut luksuriøst plan. Nogen vil måske kalde det Slow Caravaning. En prærievogn på Fyn har nemlig ikke ret meget at gøre med den slags vogne vi alle kender fra westernfilmene. Vogn 15 og 18 som vi fik, er begge indrettet med fem (til nød seks) sovepladser, køkken, rindende vand, køleskab og toilet. Det var noget der passede eleverne. De har ikke meget til overs for „Det Primitive Friluftsliv“.

Alle deltagere på vore minilejre har selv valgt turen. De er blevet præsenteret for turen, hvor den går hen

og hvad man kommer ud for. Således vidste „mine“ elever også at der skulle passes heste. Så helt naturligt var der 8 „hestepiger“ og 3 drenge, hvoraf den ene mente at heste hører hjemme i en gryde.

Henning og Liselotte fra Fyns Prærievognsferie, der ejer vogne og heste, tog godt imod os og vi fik en introduktion til vognene og deres udstyr. Derefter skulle vi på prøvetur for at lære at køre vogn. I og med at de fleste elever var vant til at omgås heste, var det ikke noget problem. Benjamin og hans venner er nogle skikkelige kræ, der er vant til at køre med sommerturister, så efter et par timers introduktion rullede vi ud på de fynske landeveje.

En 2-hestes prærievogn yder en marchhastighed på omkring 5 kilometer i timen, så det går stiiillllle og roooooligt. En skarp kontrast til en ellers fortravlet hverdag på skolen. Benjamin og de andre er de mest stabile og trafikksikre heste jeg nogensinde har mødt. Selv en lilla bus fra Gudme turistfart, i en afstand på omkring ti centimeter fra mulen, slår ikke en veltrænet trækehest ud af fatningen. Der er masser af tid når vognen er på vejen. Tid til at kigge på sommerklædte sydfynske lavlands indianere og deres kvinder. Tid til at hygge, spise, synge og især snakke. Hesteområdet er

ikke noget jeg beskæftiger mig ret meget med til dagligt, så en del af de elever der er med, er ikke nogen jeg til dagligt har på skolen. Undervejs er der masser af tid til at komme ind på hinanden og få følt hinanden lidt på tænderne. Kammeratskabet kommer på prøve, når den til rådighed værende plads „Indendørs“ er cirka én kvadratmeter til hver.

Eftermiddagen går på hæld og den næste lejrplads er i syne. Vi kører på den sædvanlige „turistrute“ selvom vi kun møder en enkelt prærievogn der holder tidlig sommerferie. Lejrpladserne veksler fra det helt enkle i Gudbjerg til det hyperluksuriøse ved Bøsøre Camping. Der er altså lidt for enhver smag. Kort sagt friluftsliv hvor alle kan være med, også dem som egentlig synes det er rarest at være hjemme sammen med alle bekvemmelighederne.

Aftenen går med at lave mad og gøre klar til fælles bål og aftensang, daglige aftensysler, der afslutter en god og begivenhedsrig dag.

Fyns Prærievognsferie råder over 18 vogne med heste, og har dermed kapacitet til at modtage godt 100 mennesker på en gang. Det kunne jo være, at vi skulle prøve at tage på lejrskole på denne måde, hele skolen på én gang. Om aftenen kunne vi så lave rigtig vognborg, som vi har set John Wayne gøre det så tit. Det kunne være godt. Det er vel ikke anderledes end at eleverne bor i hver deres små hytter når de er på vinterlejrskole, og det er i hvert fald ikke dyrere. Så kunne vi slå flere fluer med ét smæk. Få styrket fællesskabet om aftenen, styrket de små fællesskaber om dagen og vist eleverne en del af Det Skabte.

Henning og Liselotte er klar. De har hestene, grejet, ekspertisen og er serviceminded ud over det sædvanlige. Hvad kan jeg sige:

PRØV DET !!!!!!!!

Telefonnummeret er: 62 23 18 25

AKTIVITETSFORLØB I NATUREN

BRUGT SOM PÆDAGOGISK REDSKAB I ARBEJDET MED DE 11-14 ÅRIGE.

af Bent Lemming, socialpædagog

Natur er blevet noget fjernt, og specielt for børn og unge noget, der oftest opleves gennem bilvinduet, computeren eller TV.

„Ude“ kunne vi kalde naturen, og „Ude“ er også der, hvis „Ude“ bliver brugt rigtigt, hvor skolebøger, video-film og computeren kommer grundigt til kort. Og... det gør de, fordi her bliver man ikke alene beskiddt, men man er også tvunget til at samarbejde med resten af deltagerne, hvis ikke naturen pludselig kommer til at overtage styringen af selvoplevelser, kritiske momenter og vigtigst af alt, selverkendelse.

Det lyder lidt bombastisk, så jeg må ikke glemme at nævne de mere „bløde“ oplevelser, som naturen også er i stand til at tilbyde. Muligheden for oplevelser på egne præmisser, tid, ro og rum og ikke mindst muligheden for fordybelse enten i naturen eller sig selv. Denne ro og fordybelse er jo ikke uden betydning for netop denne målgruppe, der er en gruppe med fart på, men så sandelig også en gruppe, der har et udtalt behov for netop denne fordybelse. Men med denne udvalgte målgruppe er det ikke svært at se, at netop denne aldersgruppe har behov/brug for disse anderledes oplevelser i naturen.

HVORFOR BRUGE NATUREN ?

Med industrialiseringen i den historiske baggrund, den industrialisering, der betød, at folk flyttede fra landet til byerne for at arbejde, er det i dag indlysende, at den daglige omgang med naturen forsvandt. Det er nemlig vigtigt at tale om, hvad natur egentlig er. Er det Jesperhus Blomsterpark, Kongens Have, Stenderupskovene eller hvad er det? I dag taler vi om kulturnatur, produktionsnatur, dvs. at vi mennesker har haft mere end een hånd med i frembringelsen, og det må vi se i øjnene, at det har vi praktisk talt alle steder. Selv Møns Klint bliver passet, klinerne/skrænterne på Fur bliver passet, hvis ikke kommu-

nalt, så i næsten alle tilfælde af private eller af forskellige organisationer.

Men hvis jeg lader denne diskussion ligge, helt stille, så er spørgsmålet stadig: „Hvorfor lige netop bruge naturen?“, „hvorfor er byens klatrevæg og baggårde ikke lige så gode?“ Det er de ikke, netop af den førnævnte grund, at vi har fjernet os fra naturen, så ved at bruge naturen, skovene og strandene, er det nu muligt at møde de 11 - 14 årige i nye og anderledes omgivelser.

I disse omgivelser vil der være nye oplevelser at hente, oplevelser endda uden pædagogen er „tvunget“ til at lave de store armbevægelser og i første omgang uden at arrangere alt muligt, men hvis der skal mere pædagogisk indhold for denne målgruppe, er de større arrangementer en nødvendighed.

Min påstand kunne være, at naturen er den ultimative pædagog, hvis der bliver taget udgangspunkt i Reggio Emilia. Louis Malaguzzi har udtrykt det tydeligt ved at sige: „Rummet er den tredje pædagog“, og jeg vil mene, at naturen indeholder oplevelser, der taler til alle sanserne, men også at den er „ubønhørlig“. Det lyder lidt råt, men selv har jeg aldrig oplevet nogen steder, hvor konsekvenspædagogikken er så integreret, eksempelvis hvis tøjet er for dårligt, soveposen bliver våd, fordi man har „glemt“ at pakke den ind i plastic osv. Her er handlinger og

konsekvens bundet tæt sammen, hvad der er næsten det optimale i forhold til denne målgruppe.

UDVIKLENDE AKTIVITETER

Det er først inden for de senere år, at der er blevet foretaget grundige undersøgelser omkring, hvad det betyder udviklingsmæssigt at bruge naturen, f.eks. skovbørnehaver og andre udeaktiviteter. I Danmark er der lige blevet afsluttet et forskningsprojekt rettet mod udendørsaktiviteter. Resultatet, som er blevet beskrevet af Anne Brodersen og Bente Pedersen konkluderer, at børn der får styrket deres motorik i naturen, og som følge deraf har lange haser, er i besiddelse af en større selvtillid og selvværd, så deres konklusion er: „Ud med børnene...“. Dette resultat er understøttet af en svensk undersøgelse fra 1997, der har den samme konklusion, men ligeledes påviser, at sygefraværet blandt både børn, elever og endda personale falder drastisk, når naturen er en daglig samarbejdspartner.

Så vi må erkende, at der ikke er nogen undskyldning for at udelade udendørsaktiviteterne, og heller ikke de mere grænseafprøvende, slet ikke for denne målgruppe, der jo netop står i en identitetsafsøgningsfase. Alle har vi nogle grænser, som vi

bevidst/ubevidst ikke ønsker at overskride eller ønsker bliver over-skredet af andre. Disse grænser er individuelle og derfor mangeartede både i årsag og i fremtoning. Nogle ønsker ikke fysisk tæt kontakt med andre, knus eller kindkys, andre taler ikke med fremmede, men her vil det gå for vidt at komme hele spekteret rundt i noget der kan udvikle sig til fobier.

Højdeskræk, her set i lyset af at bruge rappelling, er generel, men et udmærket bud på at lade de 11-14 årige opleve sig selv og deres grænser. Det vil naturligvis være umuligt at arbejde med en eventuel decideret angstovervindelse, men derimod give bund til at deltagerne individuelt eller i gruppen får talt om et begreb som angstbeherskelse.

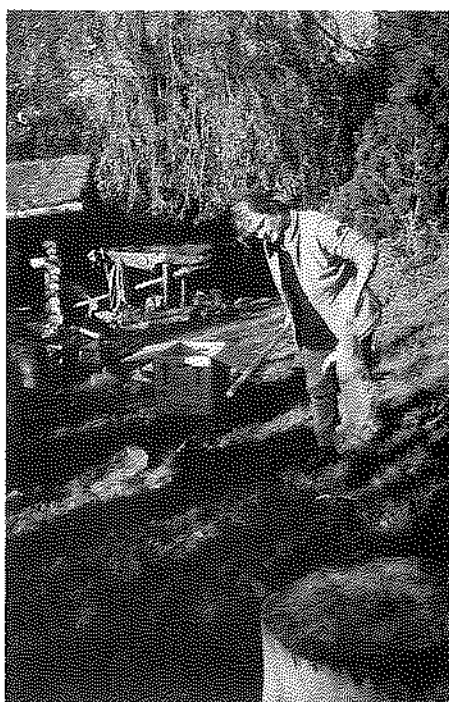
HVORFOR NETOP

DENNE MÅLGRUPPE

De 11-14 årige er en spændende gruppe at arbejde med og for, og det er den af flere grunde. Denne gruppe unge har lige eller næsten forladt latensperioden, hvor Jeget og Overjeget får voksende kontrol over driftslivet. Denne overgangsperiode går mod adolescensen, der betyder endnu et skridt mod individuationen, og i denne periode er det uhyre vigtigt, at gå til yderligheder, netop i forsøget på at kende sit eget Jeg. Kort skrevet, de unge er inde i pubertetstiden, hvor næsten alle grænser skal prøves af, og bl.a. selvopfattelsen, de sociale og motoriske færdigheder er endnu ikke alle blevet lige grundigt af. De 11-14 årige oplever i denne periode også en manglende kropsoptagelse, og perioden viser, at mange unge stopper med fysiske aktiviteter, såsom idræt. Så det er oplagt at lade denne gruppe opleve naturen, da vi ellers senere samfundsmæssigt har et stort antal naturfattede mennesker.

RAPPELLING

Rappelling er blevet en mere udbredt form for naturaktivitet i Danmark, og kort beskrevet er rappelling nedfiring, selvtransport på stejle og glatte flader. Teknisk set bliver en person iført en form for sæde, enten et bundet eller et fabriksfremstillet. Selv sværger jeg til det selvbundne, idet der under bindingen opstår en større kontakt mellem in-

struktøren/pædagogen og deltagerne, desuden indebærer denne „selvbinding“ noget tovlære. I dette sæde monteres en karabinhage, tovet lægges i et 8-tal, der er en tovbremse, dette fastgøres i sædet og deltageren vender nu ryggen mod skrænten/kanten/klippen. Det er nu deltagerens opgave at holde sig selv i tovet, og ved at lade tovet passere gennem hånden, at føle sig selv ned.

DOBBELT TOVBANE

Dette er også en af klassikerne, og nu bliver den brugt både af nogle af os „Natur/aktivitetsformidlere“, men også i TV3's „Fangerne på Fortet ...“. Dette er ligeledes en aktivitet, der stiller mangesidede krav til både motorik, herunder balanceevne, men også alt efter niveauet til højdeskrækafdelingen. Kort beskrevet er det to stykker tov, udsprejdet mellem to træer, hvor det nederste eksempelvis er placeret 1 meter over jorden, og det øverste placeret således, at deltagerne, alt efter alder og målgruppe kan nå det.

Det er nu deltagerens opgave at gå på det nederste tov og samtidig holde i det øverste, og bevæge sig strækningen igennem. Højden på tovbane kan som før skrevet ændres efter målgruppe, ligeledes længden af strækningen, og hvad der skal passeres, eventuelt en å eller bæk. Aktiviteten muliggør desuden typebestemmelse af træer, ex. vis spændes en tovbane ikke op

mellem to lærketræer.

PRIMITIV MADLAVNING

Min opfattelse er, at alt for få institutioner, og hermed deres ansatte, prioriterer den primitive madlavning, som et holdbart pædagogisk redskab. Argumenter som: „Det har vi prøvet“, „Børnene brænder sig“, eller endnu værre: „Jeg, en voksen, fik en brandvabe“, har jeg desværre lagt øre til mange gange, og faktisk er det ikke specielt besværligt, men en udmærket aktivitet. Af indlysende grunde er det ikke så nemt at slæbe varmluftovnen med ud i skoven, så bål eller Trangia kogesæt er en mulighed, ligesom grillkål, men at finde lidt brænde eller tage noget kul og en gryde med låg med i rygsækken, og vand, koster jo ikke de store anstrengelser, slet ikke i forhold til udbyttet.

Som tidligere nævt har denne målgruppe et udtalt behov for fordybelse, og bålet, og naturligvis også det at indsamle brændet, giver de unge mulighed for det. Samtidig er aktiviteten bevægelseskrævende, og formår at lade de unge røre ved naturen.

Ikke kun indsamlingen af brænde, men også typebestemmelse af eventuelle urter, frugter og brændenælder til velsmagende supper gør, at alle sanser kommer i brug, ikke mindst smagssansen når den eventuelle suppe skal prøves.

Afslutningsvist er det mig påliggende at gøre opmærksom på, at netop denne gruppeaktivitet, indsamling, bål, plantesuppe, giver deltagerne i det beskrevne 3-delte aktivitetsforløb chancen for at tale ud om deres oplevelser, hvis der er behov for det.

Primitiv madlavning er i denne sammenhæng ikke et appendiks til de to andre aktiviteter, men derimod den afslutningsmæssige store samlede overbygning.

FORMÅL

Der er ingen tvivl om, at for lige netop denne målgruppe, er det en anderledes oplevelse at blive trukket ud af de faste rammer, skolen eller fritidsordningen, men det er jo ikke det hele. Ved at lave bl.a. de 3

...FORTSÆTTES PÅ SIDE 21

DANSK FRILUFTSLIV I DET NYE ÅRTUSINDE

PERSPEKTIVER FOR FREMTIDENS FRILUFTSLIV

af Søren Andkjær

1. INTRODUKTION

Min titel er inspireret af den store lyst til revision vi oplevede i forbindelse med årtusindeskiftet. Hvordan har friluftslivet udviklet sig i de seneste årtier og hvor er vi på vej hen?? Hvordan vil fremtidens friluftsliv se ud i Danmark? Det er et stort tema - jeg vil ikke påstå at jeg kan komme med færdige svar men håber derimod at kunne stille relevante spørgsmål og give nogle bud på mulige svar. Jeg vil forsøge at inddrage vurderinger og forskning fra andre i såvel Danmark som andre lande - primært de nordiske. Det er dog en kendsgerning at der på netop dette område findes meget lidt forskning - men mange holdninger og påstande!

Udgangspunktet er at friluftsliv betragtes som en kulturform - en kulturel konstruktion - som hele tiden udvikler sig i samspil med det øvrige samfund (kulturen). Set på denne måde kan vi sige at en debat om fuldstændig definition af friluftsliv bliver meningsløs. Indhold og mening med friluftsliv ændres og udvikles i takt med det kulturen, samfundet og ikke mindst de målgrupper man arbejder med.

3. FRILUFTSLIVETS UDVIKLING I DANMARK Gennem de sidste 30 år.

Grunden til at det er relevant at tale om udviklingen indenfor de sidste 30 år, dvs. fra ca. 1970, er at det ca. er på dette tidspunkt friluftsliv bliver sat på dagsordenen i en pæ-

dagogisk sammenhæng. Der er ikke tale om at friluftsliv bliver opfundet men derimod at begrebet bliver debatteret og praktiseret i sammenhæng med bl.a. socialisation, dannelse uddannelse, rehabilitering og miljøbevidsthed Tidligere har friluftsliv i højere grad været en uorganiseret og spontan livsform som „bare“ er blevet praktiseret uden pædagogiske motiver og bagtanker².

I Norge har denne tradition været stærkere end i Danmark, men også herhjemme har vi før 1970 haft en levende tradition for at tage ud i naturen og opleve - til fods, på cykel, i kano eller med bil! (A.Edinger 19.). Det er relevant at skelne mellem det pædagogiske friluftsliv og det andet (det rigtige?) friluftsliv. Forhåbentlig vil der dog være en sammenhæng og måske en afsmittende effekt mellem de to former.

Det Jeg taler om i det følgende er den pædagogiske del af friluftslivet, dvs. der hvor friluftslivet er organiseret og underlagt en eller anden form for pædagogisk styring og grundtanke/ide, (der hvor friluftslivet er et arbejde - en profession). Det skal tilføjes at der eksisterer en mellemting også. Et friluftsliv som er organiseret og dermed ikke bare er spontant og „frit“ - men som samtidigt ikke i samme grad er lagt ind under de pædagogiske rammer. Jeg tænker her på spejderbevægelsen samt nyere „løser“ organisationer om friluftsliv som f. eks. i friluftslaug. Friluftslivet har her - vil jeg påstå - karakter af at turen og friluftslivet er målet, samtidigt med at der er en organisatorisk ramme.

Jeg har argumenteret for at udviklingen af friluftslivet i Danmark fra 1970 kan ses i 3 faser: pionertiden, etableringsfasen og institutionaliseringsfasen³. Disse 3 faser giver et lidt forenklet billede af udviklingen af friluftslivet i Danmark igennem de sidste 30 år - frem til i dag. De 3 faser er ikke skarpt opdelt og udviklingen fra den ene til den anden fase er flydende.

3.1. PIONERTIDEN

I pionertiden var der tale om noget nyt (set i en pædagogisk sammenhæng). Friluftsliv var et modbegreb - det handlede bl.a. om politik og kulturkamp. Friluftsliv var først og fremmest en ny måde at arbejde med miljøpædagogik.. Det enkle liv i naturen med enkle og naturlige midler var idealet. En stor del af diskussionen handlede om uld og bomuld overfor plastic og kunstfibre! Aktørerne var primært ildsjæle/idealister indenfor de frie skoler og det private marked.

Inspirationen blev først og fremmest hentet fra Norge og Sverige. Pædagogisk set var udgangspunktet vejledning, dvs. „bedstefar-pædagogikken“ med små grupper af sted på tur.

3.2. ETABLERINGSFASEN

I etableringsfasen sker der en øget udbredelse af fænomenet friluftsliv. Udviklingen sker også her primært indenfor de frie skoler og det private marked men der bliver iværksat forsøgsprojekter i det etablerede skolesystem - ungdomsskoler, folkeskoler samt indenfor idrætsverdenen.

Gradvist blev der skabt et marked for friluftsliv såvel indenfor skoleverdenen som på det kommercielle marked. Dette fører til en konkurrencesituation hvor debatten til tider bliver hård, - bl.a. om sikkerhed og kompetence.

3.3 INSTITUTIONALISERINGSFASEN

I institutionaliseringsfasen er friluftsliv et alment kendt begreb. De fleste mennesker har en forestilling om hvad begrebet dækker og forstår efterhånden også at friluftsliv kan ses som del af det etablerede uddannelses- og kultursystem på linie med idræt. I institutionaliseringsfasen kan vi tale om en pædagogisering, professionalisering, instrumentalisering og også kommercialisering af friluftsliv¹. Friluftsliv er en integreret del af det offentlige uddannelsessystem, f.eks. skole og universitet ligesom det er etableret indenfor idrætsforeningerne (primært DGI). Der findes (i dag) ikke mange høj- og efterskoler, samt ungdomsskoler der ikke har friluftsliv på programmet i en eller anden form. I takt med udviklingen har friluftslivet fået nye udformninger. Der er kommet nye

aktiviteter til og nye måder at organisere sig på. Man kan formode at der også er tale om andre og nye motiveringer for at dyrke friluftsliv². Vi kan kalde denne udvikling en differentiering af friluftslivet, hvor såvel indhold og organisatorisk ramme som mål udvikles i forskellige retninger. Disse repræsenterer hver deres værdisæt med bl.a. natursyn, pædagogisk metode og dermed også med forskellig appel til forskellige målgrupper. Aktørerne i friluftslivet er ikke længere blot idealister, som brænder for friluftsliv og lever konsekvent i forhold til bestemte idealer. Inspirationen i friluftslivet kommer flere forskellige steder fra, bl.a. ses en stærk engelsk påvirkning fra bl.a. Outward Bound-/Outdoor Education-skoler. Pædagogikken i friluftslivet bliver på samme måde udviklet så det ikke „bare“ handler om situationsbestemt vejledning og små grupper. Debatten om friluftsliv er blevet mindre heftig. Det kan virke som om at der frem mod årtusindeskiftet er blevet mindre at debattere i forhold til friluftsliv. Måske er friluftsliv blevet en så etableret og selvfølgelig kultur at der ikke længere er noget at debattere?

4. MÅL MED FRILUFTSLIV -

PÆDAGOGISKE KVALITETER

Når vi taler friluftsliv i sammenhæng med pædagogik (dvs. tager udgangspunkt i de sidste 30 års pædagogisering af friluftslivet) må vi nødvendigvis se på målet med friluftsliv. I en pædagogisk sammenhæng er det grundlæggende og afgørende at der er et mål med aktiviteten. Det er målet som legitimerer og begrundes den pædagogiske aktivitet.

Vi kan ikke (længere) blot tale om friluftsliv som mål i sig selv. Det kan vi når vi taler om det spontane, uorganiserede friluftsliv.

Når vi arbejder pædagogisk må vi (naturligvis) have nogle på forhånd fastlagte mål at styre efter. At der med andre ord ikke er tale om aktivitet „bare“ for aktivitetens skyld.

Dernæst er det væsentligt at vi vælger arbejdsform, aktivitet og (natur-)miljø så det passer med målet. Det er hvad vi kunne kalde friluftslivets didaktik. Sammenligner vi med udviklingen i idrætten kan vi sige at det problematiske opstår når vi op-

Friluftsliv er muligvis (sandsynligvis) godt i en lang række sammenhænge⁶. Men det må ikke blive en selvfølgelighed, en myte eller et indiskutabelt mantra. Der må hele tiden være tale om en pædagogisk proces, hvor man vurderer og reflekterer over målgruppe, pædagogiske mål og kvaliteter set i forhold til situationens muligheder. Legitimering af friluftslivet og målet med vores praksis kan ligge på mange forskellige niveauer. Det kan handle om bevidstgørelse i forhold til naturen, miljøet og ressourceforbruget - sådan som det var gjorde sig gældende i den første periode af friluftslivet (pionertiden). Det kan dreje sig om udvikling af gruppen, samarbejde og kommunikation, og dermed de enkelte deltagers sociale kompetence - sådan som det ofte er tilfældet i forbindelse med skoleforløb (outdoor education/adv.progr.). Eller det kan handle om den mere individuelle udvikling af den enkeltes handlekompetence, lederevne m.m.

I stedet for at diskutere rigtigt eller forkert friluftsliv kan man på denne

svarmuligheder. Hvilke kvaliteter man vælger afhænger naturligvis af gruppen, sammenhængen, situationen. Det er jo det som er pædagogikken. Ikke desto mindre må vi kunne tale om en kerne i friluftsliv. Alternativet er at alt som foregår ude er friluftsliv - at alt er lige godt!

Jeg vil derfor, alligevel, komme med nogle bud:

- friluftsliv bør forholde sig til naturen, dvs. formidle et (bevidst, reflekteret) natursyn (forståelse for natur-menneske relationen)
- friluftsliv bør indeholde en social dimension (udvikling af social forståelse og kompetence, empati, forstå sig selv i forhold til andre)
- friluftsliv bør rumme både „hårde og bløde værdier“ - balance mellem det tekniske, fysiske, udfordrende og det emotionelle, kreative, sansende
- friluftslivet skal - naturligvis - være sikkerhedsmæssigt forsvarligt.
- i friluftslivet er det et mål at skabe refleksion og at bevidstgøre - om (f.eks.) ovennævnte kvaliteter.

fatter friluftsliv på linie med idrætten (for 15-20 år siden) med en indforstået selvfølgelighed. Forståelsen kan blive til en myte: Idræt er sundt (for alle, i alle udformninger, til alle tider). Her kan vi måske se friluftslivet i dag: Natur og friluftsliv er godt! - for en hel masse ting, - miljøet, det sociale, den personlige udvikling osv. Det er mål i sig selv - en ofte fremsat frase. Dette holder bare ikke i en pædagogisk sammenhæng.

måde arbejde frem mod en mere kvalitativ, faglig diskussion, hvor spørgsmålet i stedet er:

Hvilke kvaliteter ønsker vi at opnå via friluftsliv - og hvordan når vi frem til dem?? Det er denne diskussion vi i fremtiden må føre, - for at holde en udvikling i friluftslivet som er i takt med samfundsudviklingen. Her er det farligt og måske lidt selvmodsigende at fremsætte nogle for faste

Det sidste element handler om refleksion og bevidstgørelse og er centralt når vi arbejder med friluftsliv i en pædagogisk sammenhæng. En strategi er her at arbejde med flere trin i sin pædagogiske praksis: oplevelse - erfaring - refleksion/bevidstgørelse (Tordsson 19..). Dette afhænger naturligvis af hvilken målgruppe man arbejder med og kræver at man har tiden til det (tidsfaktoren)!

Min pointe er derfor at disse 5 elementer kan ses som centrale i formidlingen af det pædagogiske friluftsliv. Men at der samtidigt skal være bevægelsesfrihed og mulighed for at eksperimentere og forme sin egen (pædagogisk begrundede) udgave af friluftsliv.

Det handler således ikke om hvilket udstyr man præsenterer og bruger, ligesom det heller ikke handler om hvilken aktivitetsform vi arbejder med. Set ud fra dette perspektiv er det fuldt ud muligt at arbejde (pædagogisk) med friluftsliv med brug af mere moderne, globale aktivitetsformer - f.eks. rulleskøjter, klatring/rappelling, snowboard.....! Det handler om hvilke kvaliteter man arbejder ud fra og hvilke rammer man sætter op (kontekst).

5. TENDENSER FOR FREMTIDEN

Vi befinder os i dag i det jeg kalder institutionaliseringsfasen. Det interessante spørgsmål er hvordan fortsætter denne og hvad kommer der evt. efter??

Studerer vi markedet for friluftsliv kan vi få en pejling på hvilke tendenser der rører sig. Med markedet mener jeg bl.a. kursusprogrammer, beskrivelser og reklamer for de aktiviteter, ture og kurser som udbydes i offentlig, halvoffentlig (f.eks. højskoler) og privat regi. Hertil kan lægges mediernes formidling af natur og friluftsliv i tidsskrifter og TV.

Herudfra mener jeg man kan danne sig et billede af udviklingen - tendenser og trends på området. En hovedtendens kan være at friluftslivet ikke i samme grad kan betragtes som en enhed. Der er i højere grad tale om en mangfoldighed, pluralitet eller en differentieret begrebsramme. Denne udvikling vil givetvis fortsætte og blive yderligere forstærket i fremtiden. Jeg vil her fremhæve 4 tendenser som jeg ser i dagens friluftsliv. De kan opleves enkeltvist eller de kan være sammenfaldende og opleves i en og samme praksis. De 4 tendenser handler om friluftsliv i sammenhæng med:

- * aktivitet i naturen med fokus på teknik
- * individuel oplevelse og personlig udvikling
- * risiko- og grænsesøgning i naturen
- * sportskonkurrencer i naturen

Grunden til at jeg fremhæver netop disse tendenser er at jeg ser dem som fremtrædende, specielt set i forhold til unges interesse for aktiviteter i naturen samtidigt. Jeg ser således et pædagogisk potentiale i disse tendenser samtidigt med at de rummer en problematik - i forhold til natursyn, sikkerhed og set i forhold til de pædagogiske kvaliteter. Afhængig af hvilken begrebsramme vi sætter op for friluftsliv kan man vælge at sige at det her handler ikke om friluftsliv - det er noget andet! Denne synsvinkel er ikke særlig frugtbar, og handler overvejende om eksklusion - nogle vil sige snæversyn. En anden mulighed er at betragte det som en naturlig del af udbredelsen og institutionaliseringen af friluftsliv.

Vi kan måske se det på den måde

at friluftsliv tidligere i høj grad havde karakter af modbevægelse. Som en følge heraf var der et stort behov for at markere sig - i forhold til idræt og sport, biologiundervisning og turisme bl.a. I dag er friluftslivet i langt højere grad accepteret (institutionaliseret) og der er følgelig ikke det samme behov for markering af

længe. Måden snupper vi når vi kommer hjem) og vi oplever ikke den rytmiske skift (den store og lille natur!) i nær samme grad. Dette betyder at kendskabet til (og forståelsen for) naturen ikke bliver centralt i samme grad og dermed at friluftslivet mister sit potentiale af miljøpædagogik. Vi har ikke de samme

egenart.

Vi ser en sammensmeltning med idrætsaktiviteter og andre kulturfænomener, som - måske - kan vise sig at være frugtbar i en pædagogisk sammenhæng?

5.1. FRILUFTSAKTIVITET

Vi kan iagttage en tendens til mere aktivitet af kortere varighed. Det handler om friluftsarrangementer, et klatrearrangement, en introduktion til havkajak eller en ridetur på islænderhest, om en aktivitet i en hel eller en halv dag, eller måske blot et par timer.

Når friluftslivet bliver til friluftsaktivitet sker der ofte det at man i højere grad orienterer sig mod det tekniske. Det drejer sig om at lære og mestre bestemte teknikker i forbindelse med aktiviteter i naturen. Det kan dreje sig om ski-, klatre-, padleteknik eller måske teknik i forbindelse med sikkerhed og redning f.eks. grønlandervending i kajak. Denne udvikling af friluftslivet kan medføre at naturelementet får en mindre central rolle. Vi behøver ikke forholde os til naturens luner i samme grad (vi kommer ind i varmen og kan få tørt tøj på inden

oplagte muligheder til at koble oplevelserne i og af natur til de store spørgsmål om miljø, ressourcer og livsstil.

Modsat kan man naturligvis argumentere for at først når man har opnået et vist teknisk mestringsniveau indenfor f.eks. kajak-roning - først da har man overskud til at opleve og nyde naturen og dermed leve friluftslivet.

Udviklingen i retning af større fokus på aktiviteten og teknikken i friluftslivet kan samtidigt betyde at det i højere grad bliver de „hårde værdier“ i friluftslivet som vægtes. Med hårde værdier mener jeg det hurtige, tekniske og evt. det udfordrende/risikobetonede.

Overfor dette står de mere „bløde værdier“ som: samarbejdet, de sociale relationer, naturoplevelsen, den kreative bearbejdning af materialer i håndværk og æstetisk fremstilling samt følelserne, roen og stilheden i naturen (Erik Mygind 1999). Problemet er hvis friluftsliv alene kommer til at fremstå som de hårde og kontante værdier. Dette kan virke ekskluderende på enkelte målgrupper. Det kan ikke udelukkes at der her gemmer sig en forklaring på

kønsfordelingen i deltagelsen i (organiseret) friluftsliv.

5.2. INDIVIDUALISERING

Med udviklingen af modernitet hører en udvikling i retning af større individualisering. Traditioner brydes ned og livet bliver i højere grad et personligt udviklingsprojekt hvor det handler om at skabe sig selv og sin egen identitet. Denne udvikling kan også iagttages i forbindelse med friluftsliv (Bischoff 1998).

Vi ser det i Danmark og dansk friluftsliv også, hvor friluftsliv i udstrakt grad benyttes som metode eller middel i forhold til resocialisering og personlighedsudvikling. Friluftsliv bliver her i højere grad et spørgsmål om personlig oplevelse og udvikling. Aktiviteter i naturen og friluftsliv har uden tvivl et stort potentiale i forhold til at arbejde med personlig udvikling og handlekompetence. Set i et kritisk perspektiv kan friluftslivet imidlertid risikere at miste sit potentiale af social aktivitet netop pga. fokuseringen på de personlige, evt. psykologiske forhold. Opmærksomheden på gruppen (og på det svageste led i kæden), udvikling af empati, samarbejde, social kompetence, kommunikation og udveksling af erfaring er (traditionelt) vigtige pædagogiske kvaliteter i friluftslivet.

5.3. UDFORDRING OG RISIKO

Vi oplever en tendens hvor friluftsliv skal være spændende, udfordrende og helst rumme momenter af (tilsyneladende) risiko - være grænseoverskridende. Klatring, fospadling, off-piste-skiløb er eksempler på aktiviteter med en potentiel risiko. Der findes flere benævnelser og mange forsøg på at indkredse fænomenet: high-risk-activities, adventure-sport, vanvids-idræt, udfordringspædagogik m.m. (G. Breivik, V. Møller m.fl.) Aktiviteterne appellerer i særlig grad til unge mennesker.

I en pædagogisk sammenhæng ligger der åbenlyst potentiale til udvikling og refleksion i de „grænseoverskridende“ aktiviteter. Aktiviteterne bliver i udstrakt grad benyttet i forbindelse med personaleudvikling og teambuilding. Men hvilket natursyn ligger der i denne type aktiviteter og hvilket for-

hold til naturen formidles? Set overordnet og „udefra“ kan aktiviteterne sættes i sammenhæng med en stor grad af instrumentalisering af naturen. Naturen som sådan er ikke interessant men fremstår „blot“ som en ramme eller kulisse for aktiviteter og udfordringer. Vi interesserer os kun for den (naturen) i den udstrækning den har betydning for vores specifikke aktivitet. I princippet kan aktiviteten ligeså godt foregå indendørs i kunstigt opbyggede miljøer (hvilket den jo også gør f.eks. i form af klatrevæggen).

Ulykker og skader kan ikke undgås i et aktivt friluftsliv. Nyere undersøgelser tyder på en øgning i antal skader og alvorlighed (konsekvens) i kraft af risiko-friluftslivet. Denne udvikling vil sandsynligvis fortsætte. På et tidspunkt vil dette resultere i krav om en koordinering af uddannelser og kontrol af kompetence for instruktører og vejledere indenfor de områder af friluftslivet hvor der er åbenbare risikomomenter og hvor konsekvenserne ved uheld er alvorlige. Her tænker jeg specielt på aktiviteter som klatring i høje træer eller klipper, kajaksejls på havet under kolde forhold. Udbredelsen af disse aktiviteter er øget kraftigt gennem de seneste år pga. fascinationskraften men også fordi tilgængeligheden er blevet større. Dette er sket i kraft af et øget udbud af ture, kurser og aktiviteter samt fremkomsten af bl.a. grejbanker rundt om i landet med let og billig adgang til „værktøj“ til aktiviteterne. Dette er jo i udgangspunktet meget positiv (tilgængelighed) - men vil, sandsynligvis, på længere sigt kræve en

større grad af uddannelse, koordinering og kontrol.

5.4. FRILUFTSSPORT,

MULTISPORT, ADVENTURESORT

Et nyere fænomen som vinder frem handler om multisport og ekstrem-idræt. Fænomenet kan betragtes som en sammenblanding af friluftsliv og konkurrenceidræt. Internationalt har der gennem de senere år været flere konkurrencer og i Danmark findes nu Adventure Challenge som et årligt tilbagevendende arrangement (AW 1999) Multisport handler ganske enkelt om holdkonkurrencer i friluftsdiscipliner som mountainbike, løb, orientering, kanopadling, kajaksejls, rulle-skøjteløb, klatring/nedfiring m.m. Hvert enkelt løb har sin egen sammensætning af discipliner afhængig af landskabet og traditionen eller moden i hjemlandet.

Multisport er konkurrencesport i ekstrem grad - det er minutter og sekunder der tæller. Men samtidigt rummer det elementer af friluftsliv. Det er en holdkonkurrence, hvor hele holdet skal igennem (ofte er det et krav at der er min. en kvindelig deltager på et hold). Løbet foregår ude i et egnet, dvs. udfordrende, naturområde og man bevæger sig gennem området med dertil egnede transportmidler. Løbet stiller store krav til de tekniske færdigheder bl.a. orientering. Der overnattes i naturen undervejs - ofte ganske primitivt (i telt eller måske i snehule). På trods af disse forhold mener jeg det er problematisk at kalde det friluftsliv. Det handler først og frem-

mest om konkurrenceelementet samt om synet på naturen som idrætsarena eller modstander i en kamp.

Ikke desto mindre må man være klar over at for mange mennesker er dette indbegrebet af friluftsliv.

Multisport eller friluftssport praktiseret på denne måde er uden tvivl fascinerende for deltagere såvel som for tilskuere. Set som konkurrenceidræt vil udviklingen sandsynligvis medføre at sportens problemer med bl.a. kommercielle interesser og doping gentages. Hertil skal medtages en (specielt i Danmark) mulig stor nedslidning på naturområderne.

Et væsentligt forbehold går på det sikkerhedsmæssige. Der må nødvendigvis være et evigt dilemma mellem sikker færdsel og det tikkende stopur og konkurrenterne i hælne. I en konkurrencesituation vil man (sandsynligvis) være mere tilbøjelig til at tage chancer.

Dette problem var tydeligt under første gennemførelsen af Adventure Challenge i 1999, hvor det specielt på kajakdelen var tydeligt at flere deltagere i for stor grad fokuserede på konkurrencen og tidsfaktoren - og glemte (eller ikke havde forudsætninger til at vurdere) sikkerheden.

Mit bud er at vi i fremtiden kommer til at se mere til dette fænomen og denne sammenblanding af sport og

friluftsliv. Det vil også ske i mindre målestok, hvor den lokale kajak-, klatre- eller mountainbikeklub træner til og organiserer deres eget multisportsarrangement. Det vil givetvis vinde frem også i mere pædagogisk sammenhæng på højskoler, ungdomsskoler m.m.

Vi kan som sagt vælge at sige at dette er ikke friluftsliv - det er noget andet: en sportskonkurrence. En anden strategi er at se på hvilke pædagogiske kvaliteter der ligger i fænomenet og undersøge hvordan vi evt. kan bruge det pædagogisk på en forsvarlig måde.

6. AFRUNDING

Der er ikke foretaget undersøgelser af hvordan det organiserede og pædagogiske friluftsliv forholder sig til det spontane, uorganiserede friluftsliv - og omvendt. Om der er sammenhæng og afsmitning samt på hvilken måde? Et mål for fremtiden kunne være at der blev større klarhed over dette forhold gennem forskning på området.

Et videre perspektiv, eller ønske/utopi, kunne være at det spontane, uorganiserede friluftsliv som kulturform bliver styrket og udviklet. Jeg forestiller mig her at vi som pædagoger, lærere eller vejledere med speciale i friluftsliv vil få en lidt anden rolle.

Vi skal måske i højere grad inspi-

rere til og lade os inspirere af det mere uorganiserede friluftsliv, samtidigt med at vi arbejder for at forbedre forholdene for at kunne dyrke friluftsliv (bl.a. adgangsforhold, lejrpladser, lån/leje af grej m.m.) At målet med andre ord kunne være „mere (friluftsliv) - færre kurser“! Den næste - 4 - fase i friluftslivets udvikling i Danmark kunne således - måske - karakteriseres ved det uorganiserede (upædagogiske) - men praktiserede friluftsliv!

REFERENCER:

- Breivik, G.: Debatten om friluftslivets grundlag. In.: Tidsskrift for idræt 3.91
Edinger, A.: Friluftsliv - friluftssport. In.: Friluftsliv og naturoplevelser
Andkjær, S.: Friluftsliv i Danmark. In.: Friluftsliv og naturoplevelser, DFNF 1997 (red. Terkel Berg-Sørensen)
Tordsson, B.: A skue bakover og å spejde forover. Focus Idræt 4. 1999
Tordsson, B.: Perspektiv på friluftslivets pædagogik. Bø 1993
Bischoff, A.: Friluftsliv - ungdom og personlig udvikling. Speciale KU 1996
Møller, V. m.fl.: Hooked - om vanvid og æstetik i sport og kropskultur. Odense 1994
Mygind, E.: Friluftsliv - det grønne isket i uddannelser. Focus Idræt 3/1999
Adventure World - Magasin om friluftsliv og eventyr. Bl.a. nr. 27 2000

NOTER

- 1 Bjørn Tordsson benytter denne term „uorganiseret spontan kulturform“ om friluftslivet i Norge som den tidligere er blevet praktiseret. (jvf. Tordsson i Focus.)
- 2 Axel Edinger har beskæftiget sig med det danske friluftsliv fra o. århundredeskiftet og kan berette om „et udbredt friluftsliv, uorganiseret eller i idrætsforeninger med aktiviteter som kano, kajak, sejls, cyklisme, vandring og bilisme (jvf. Rødgrød i metervis)“
- 3 Andkjær: Dansk friluftsliv“ In.: Friluftsliv og naturoplevelser 1999
- 4 Tordsson bruger lignende begreber i sin karakteristik af det norske friluftsliv (Tordsson 1999)
- 5 Dette er ikke tilstrækkeligt undersøgt og underbygget.
- 6 Det er faktisk meget vanskeligt videnskabeligt at bevise at friluftsliv er sundt og godt, ligesom det er svært at påvise at man bliver mere miljøbevidst af at dyrke friluftsliv (ref komp.)
- 7 I Norge anes denne udvikling i forbindelse med skred-ulykker ved off-piste-skiløb (Mytting 2000). I Danmark findes ikke statistisk materiale for denne påstand. Et øget antal klatre- og kajakulykker igennem de sidste 5-10 år taler dog for samme tendens.

HELGE INGSTAD - ET EVENTYRLIGT FORBILLEDE

Af Terkel Berg-Sørensen

Helge Ingstad er så absolut ikke en „hr. hvem-som-helst“! Det bekræftes til fulde af et par avisudklip, som ligger foran mig på skrivebordet. Den første tekst er fra den 30. december 1999, og i den står der blandt andet:

„Med et fakkeltog vil Oslo Natur og Ungdom på århundredets næstsidste dag udtrykke respekt for og taknemmelighed mod forskeren, forfatteren, naturbeskytteren og samfundsdebattøren Helge Ingstad. I dag fylder han 100 år, og om få dage har han levet i tre århundreder.“

Videre udtaler lederen for Natur og Ungdom: „Fakkeltoget er et løfte fra de fremmødte om, at vi på hver vor måde vil fortsætte med at arbejde for at bevare naturarven i det næste århundrede.“

Artiklen slutter: „Helge Ingstad er manden, som sørgede for, at Amerikas historie måtte skrives om. På baggrund af de fund, som han og hans kone, arkæologen Anne Stine, gjorde på Newfoundland's nordspids i 1960'erne, blev Leif Eriksson nemlig tilkendt opdagelsen af Amerika - 500 år før Columbus.“

Det andet avisudklip er fra dagen efter 100 års fødselsdag og fakkeltog, og heri omtales den storslåede hyldelse, som Helge Ingstad var det naturlige midtpunkt i på den enestående højtidsdag. Rammen var Det Norske Videnskabs-Akademi, og blandt gæsterne var selveste kong Harald samt stortingspræsident og statsminister. Sidstnævnte kunne glæde Helge Ingstad ved at fortælle ham, at regeringen havde bevilget det nødvendige beløb til et monu-

ment over ham og hans kone. Det fire meter høje kunstværk ville blive placeret foran vikingeskibsmuseet på Bygdøy. Statsministeren sagde endvidere, at Helge Ingstad „var en banebryder på linje med Fridtjof Nansen, en forfatter, der skrev så godt, at Arnulf Øverland engang udtalte sig meget rosende om hans fængslende måde at skrive på, og at det var en stor ære at være til stede for at hylde en mand, der har set Norge forandre sig fra et fattigt land til et af verdens rigeste.“

Der blev selvfølgelig holdt en lang række andre taler, hvor hædersgæsten blandt andet blev fremhævet som et inspirerende ideal for utallige nordmænd, samt at det var første gang, at Akademiet stod som arrangør af en 100-års fejring, men at man havde tænkt sig at lade

denne danne en trend, næste gang et æresmedlem nåede samme høje alder.

Ovenstående lille „appetitvækker“ skulle gerne være tilstrækkelig til, at du nu har fået lyst til at stifte et nærmere bekendtskab med denne interessante og særprægede personlighed - og det håber jeg så, at jeg kan hjælpe dig med.

Jeg vil anbefale, at du starter med at lytte til en båndoptagelse, der er bygget op over et interview med Helge Ingstad. Dette arrangement fandt sted i februar 1998, og i løbet af de ca. 40 minutter, den norske radiodokumentariske portrætsendelse varer, fortæller han levende og humoristisk om blandt andet sine fire barske år som pels-

jæger i Canada, om sit spændende job som sysselmand i Øst-Grønland og på Svalbard, om sit eventyrlige ophold hos eskimoerne i Alaska og om de skelsættende arkæologiske udgravninger af de norrøne bebyggelser på Newfoundland.

Dette førstehåndssindtryk har forhåbentlig „givet dig blod på tanden“ til derefter at nyde den smukke og fascinerende film (på 55 minutter), som blev vist i norsk TV i december sidste år. Her anskueliggøres Helge Ingstads helt enestående livsforløb yderligere, idet et barnebarn på en filks og fængslende måde „guider“ os rundt til stort set alle de lokaliteter, hvor hans berømte bedstefar har sat sine stadig synlige spor.

Efter denne introduktion af en meget særpræget og alsidig personlighed vil jeg anbefale dig at læse Helge Ingstads debutbog, „Pelsjegerliv“ (fra 1931). I et nummer af „Fjell og Vidde“ står der blandt andet om denne: „Der er ingen bog, der har skabt så mange drømme og været en sådan inspiration for norsk friluftsliv som denne bog. (Sandt nok, Nansens „På ski over Grønland“ er en hård konkurrent). Og der findes ingen nordmand efter Fridtjof Nansen, der har haft så stor betydning som Helge Ingstad som formidler af det enkle friluftsliv og som forbillede for eventyrlyst og nærhed til naturen. Ved lejrbalet syd for Store Slavesø eller på hundeslæden, jagende efter vildren vest for Hudsonbugten, der fandt han, hvad han

søgte. Og han havde evnen til at formidle det."

"Pelsjegerliv" er blevet genoptrykt adskillige gange, og i slutningen af en foromtale fra en udgave fra 1977 står der: "Men af alle Helge Ingstads bøger står nok debuthogen "Pelsjegerliv" som den friskeste og mest spændende. Og det er måske vigtigere at læse den i dag end for en menneskealder siden. Efter den tid er presset på de arktiske strøg øget kolossalt. Der er fundet olie og guld. Landet er blevet kortlagt og veje bygget. Den uberørte vildmark, som "Pelsjegerliv" fortæller om, er blevet historie."

Vi ved alle, at sådan er det netop gået, og det ser desværre ud til, at tendensen fortsætter. Som du nu

allerede har konstateret, må Helge Ingstad bedrøvet se i øjnene, at der siden 1949-50 er sket mangt og meget med hans gamle venner, indlandseskimoerne i Alaska. Dem levede Ingstad sammen med i otte måneder, da han selv var et halvt hundrede år gammel, og denne spændende og usædvanlige tilværelse har han skildret mesterligt i den meget læseværdige roman, "Nunamiut".

Beklageligvis er jeg ikke i besiddelse af mere end disse to bøger, for Helge Ingstad er langt mere produktiv, men jeg er da i stand til også at udlåne fotokopier af en række artikler, der uddyber kendskabet til den personlighed, som "ved siden af Fridtjof Nansen er den nordmand,

der har haft størst betydning som forbillede for eventyrlysten ungdom". Afslutningsvis er det jo for de fleste ingen hemmelighed, at jeg i adskillige numre af "Dansk Friluftsliv" i årenes løb har skrevet en del artikler om Fridtjof Nansen, som jeg i mange år har været meget fængslet og optaget af. Jeg har også haft lyst til at skrive om Roald Amundsen og Thor Heyerdahl, der ligeledes er et par meget spændende og interessante personligheder, som er værd at stifte et nærmere bekendtskab med. Men jeg har alligevel valgt at se bort fra ovennævnte for i stedet for at præsentere bladets læsere for en unik personlighed, der er kendt over hele Norge, men sikkert er forholdsvis ukendt for de fleste danske friluftsfolk. Så meget desto mere er der derfor - efter min mening - grund til at trække Helge Ingstad frem i rampelyset og give en smagsprøve på ham, så at også danskere kan tage ved lære af hans tankevækkende og inspirerende holdninger, baseret på et langt livs rige oplevelser og erfaringer. Allerede nu er han legendarisk.

Helge Ingstad søgte "The land beyond". Kølvanndsstriben efter kanoen pegede lige ud afkortet. Han lagde slædesporet, hvor ingen stier førte hen. Mere end nogen sinde er Helge Ingstad et eventyrligt forbillede".

Godt friluftsudstyr til godt friluftsliv

find alt dit friluftsudstyr på ét sted

TATONKA telte, rygsække, liggeunderlag, tasker, tilbehør.

CARINTHIA soveposer. Dun og fiber.

EDELWEISS reb, slynger, seler.

STUBAI karabiner, isøkser, stigeisen, lavinesøger.

GRONELL vandrestøvler / LUND vandrestøvler

Tatonka
ALASKA 2

pris kr. 2399,-

Besøg butikken i
Hårby - eller få
tilsendt
kataloger

av expeditions udstyr - hårbyvej 44 - 8660 skanderborg -
tel.: 86511535 - fax 86524013 - e-mail: av-exp@post4.tele.dk

HVAD ER EN VEJLEDER?

Af Terkel Berg-Sørensen.

I et af foreningens første blade har jeg et lille indlæg om vejledningsbegrebet inden for friluftsliv. Dette emne er ikke blevet mindre aktuelt i løbet af den sidste halve snes år, så derfor synes jeg, at det vil være på sin plads at repetere en række udtalelser, som jeg i midten af 80'erne samlede op ved samtaler med nordiske kolleger:

Vejledning i friluftsliv foregår over for enkeltpersoner og grupper i den frie natur (altså ikke indendørs eller gennem medier).

En vejleder skal formidle mødet mellem menneske og natur.

Friluftsliv kræver vejledning, og at vejlederen skoles, dersom friluftslivet skal kunne udføres med en rimelig kvalitet og ikke forfalde til „flugt“ og „rekreation“.

Vejlederfunktionen bør formidles videre til gruppen ved „learning by doing“ - for da lærer man ikke kun det tekniske, men også det sociale, at samarbejde og vove at tage et initiativ.

En vejleder skal ikke gå foran og heller ikke bagved - men han skal „gå ved siden“ / „gå ved foden“.

En vejleders position og funktion i gruppen kan måske kendetegnes som en form for „primus inter pares“ (den første blandt lige).

En vejleder skal ikke optræde som instruktør - snarere som en slags bedstefar/bedstemor.

En vejleder skal ikke være en meget fortællende person. Han skal snarere være lidt tilbageholdende.

Som vejleder påtager man sig et stort ansvar - som forbillede.

Om en god leder kan det altid siges: „Han synes selv, at det er morsomt!“ En vejleder er på vej! Han har måske ikke altid en færdig plan, et færdigt svar.

En vejleder må arbejde intenst på at blive overflødig!

HAVKAJAKSEMINAR

- OM SIKKERHED, SAMARBEJDE OG UDDANNELSE

af Johnnie Botker Laursen

I de seneste 10-15 år har der været en stærkt øget interesse blandt mange danskere for at udøve friluftsskaktiviteter og friluftsliv på havet, ikke mindst i havkajak. De seneste år har der desværre forekommet enkelte drukneulykker og mange „tæt på“-situationer i forbindelse med udøvelse af havkajakroning.

Udviklingen af havkajak i Danmark er foregået mange steder:

- mange private, uorganiserede køber og ror havkajak
- på ungdoms-, efter- og højskoler og på gymnasierne møder eleverne havkajakken som turetskab
- idrætsfolk møder havkajakken hos DGI og i DKF, både i foreninger og på kurser
- nogle roere har organiseret sig i Havkajakroerne, som laver træf og kurser
- og endelig har idrætsstudierne på universiteterne som et led i deres undervisning i friluftsliv taget havkajak op.

Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv vil med dette seminar gerne samle deltagere fra alle ovenstående grupperinger. Ideen er at prøve at

skabe samarbejdsrelationer, hvor der i dag ofte eksisterer et i bedste fald manglende kendskab til hinandens arbejde og i værste fald en noget kølig holdning til hinandens arbejde.

Dette kunne vi tænke os at gøre ved at åbne for en dialog og herigennem få en udveksling af sikkerhedsprocedurer og uddannelsesforløb i teori og praksis. Målet vil være at finde nye veje til at sikre havkajakudøvere og ikke mindst nye købere, både organiserede og uorganiserede, viden og erfaring om brugen af havkajak, forståelse af vind og vejr og ikke mindst brug af svømmevest og andet sikkerhedsudstyr.

Seminaret tænkes afholdt i slutningen af april med et deltagerantal på ca. 30. På et forespørgselsplan har alle involverede parter sagt ja til at deltage i en planlægningsgruppe (6-8 deltagere) som skal forestå den mere præcise opstilling af mål og forløb - finde oplægsholdere og specificere emnerne yderligere for at sikre et konkret resultat.

Det vil være nødvendigt med to for-møder for denne gruppe et centralt sted i Danmark.

ALLE HAR BRUG FOR EN STEN

Af Jan Nielsen

I USA og Canada findes der stadig mange gamle indianere, som kan huske store slag og fantastiske begivenheder. Men de gamle indianere har svært ved at give deres viden videre, fordi de unge generationer suges ind i „den hvide mands verden“ og ikke længere har brug for de gamle overleveringer for at overleve - eller det er i det mindste det, de tror. Specielt antropologer og sociologer har travlt med at få nedprentet de overleveringer, der endnu er at få. Om 5 år er det måske for sent!

Tager man f.eks. til verdens største rodeo i Calgary, „The Stampede“, eller til det gigantiske kanorace i Vancouver, kan man stadig se nogle meget gamle høvdinge, som repræsenterer deres stammer. Disse høvdinge og andre indfødte i samme generation ved, at de må gøre en indsats for at forsvare den kulturelle arv. De gamle indianere, der stort set alle bor i reservater, tager derfor ud og besøger skoler og taler til børn i børnehaveklasserne, for især når de indianske børn bliver ældre, bliver de mindre modtagelige over for det, den ældre generation har at sige. (Noget der vel også gælder i vores kultur?).

Hvad er det så, den generation kan bibringe? Specielt er det naturtilhørsforholdet, der har ændret sig. I dag er man ikke afhængig af at kunne jage på samme måde som tidligere. Indianerne tager sig almindelige jobs og får almindelige uddannelser og glemmer mere eller mindre deres rødder. Det ser man hos mange landes „aboriginals“.

I USA og Canada synes der at være genoplivet stor interesse for den indianske kultur, og der udgives mange noveller og digtsamlinger i disse år. - En fremragende bog er den vel illustrerede guide til at finde sin personlige sten. Bogen beskriver på en dejlig måde dette naturtilhørsforhold, og den er skrevet for børn, men kan læses i lag som et eventyr. Jeg har forsøgt at oversætte dette eventyr og håber, at meningen stadig fremtræder tydeligt og også er spændende for danske fri-

luftsfolk.

Alle har brug for en sten. Jeg har ondt af børn, der ikke har en sten som ven. Jeg har ondt af børn, der kun har trehjulede cykler, elefanter, guldflsk, legehuse, brandbiler, drager og sådan nogle ting - hvis de ikke har en sten som ven.

Derfor giver jeg dem mine 10 regler til at finde en sten - og ikke bare en hvilken som helst sten. Jeg mener en speciel sten, som du selv finder og beholder, så længe du kan - måske for evigt?!

Hvis nogen spørger: „Hvad er så specielt ved den sten?“, så lad være med at fortælle dem det, for det gør jeg ikke.

Der er ikke nogen andre, der skal vide, hvad der er så specielt ved en andens persons sten.

Her er reglerne:

1. Hvis du kan, så gå til et bjerg, der er lavet af hundrede millioner små skinnende smukke pænt afrundede sten. Men hvis du ikke kan, så kan alle andre steder også bruges - selv ude på gaden eller på en sandet vej.
2. Når du ser på sten, skal du ikke lade mødre eller fædre eller søstre eller brødre eller „bedste venner“ tale til dig. Du bør selv udvælge en sten, når der er helt stille. Lad ikke nogen hunde gøre eller bi summe ad dig. Men hvis de gør, så skal du ikke være urolig. Det værste man kan gøre er at lede efter sten, når man er bekymret.
3. Bøj dig forover - længere ned - endnu længere ned. Måske bliver du nødt til at sidde ned og næsten lade hovedet røre jorden. Du bliver nødt til at se stenen lige i øjnene. Ellers skal du ikke give mig skylden, hvis du ikke kan finde en god sten.
4. Tag ikke en sten, der er for stor. Du vil fortryde det, fordi den vil ikke passe i din hånd eller din lomme. En sten på størrelse med et æble er for stor, og en sten på størrelse med en hest er ALT for stor.
5. Vælg ikke en sten, der er for lille. Den vil være for let at miste, eller måske tager en mus fejl af et frø og din sten og spiser den. (Tro mig - det skete for en lille dreng i staten Arizona).
6. Størrelsen må være helt perfekt. Stenen skal føles nem i din hånd, når du lukker

dine fingre over den. Den skal føles, som om den havde lyst til at hoppe i din lomme, når du løber. Nogle mennesker rører en sten tusinde gange om dagen. (Der er ikke mange ting, der føles så godt som en sten - hvis stenen er perfekt.)

7. Kig efter den perfekte farve. Den kan være en slags lyserødagtig grå med små skinnende sølvagtige fregner. Nogle sten, som ser brune ud, har i virkeligheden helt andre farver, men du ser dem kun, når du drejer dem helt rigtigt i solen. En anden måde at se farverne på er ved at dyppe din sten i en klar bjergbæk - hvis der er en i nærheden.
8. Du bestemmer formen på stenen. (Der er en pige i Alaska, som kun kan lide flade sten, men jeg kan bedst lide lidt klumpede sten). Der er en ting, som du må huske omkring stenens form: En hvilken som helst sten ser måske fin ud sammen med tusind andre sten på bjerget, men hvis din sten skal være noget specielt bør den se fin nok ud alene i badekarret.
9. Lugt altid til en sten. Sten kan have deres egen lugt. Nogle børn kan ved at lugte til sten fortælle, om de kommer midt inde fra jorden eller fra havets bund eller fra et bjerg, hvor vinden og solen har berørt dem hver dag i en million år. Du vil opdage, at voksne ikke ved noget om disse ting. Det er bare synd for dem, men de kan bare ikke lugte lige så godt, som børn kan.
10. Du skal ikke bede nogen hjælpe dig med at vælge. Jeg har set et firben udvælge én eneste sten af en hel ørkenfuld for så at sidde alene der. Jeg har set en snegl passere 20 sten og tilbringe hele dagen med at komme til den sten, den ville have.

Du må selv finde ud af det inde i dit sind. Du vil finde ud af det.

Det var de 10 regler! Hvis du kommer i tanke om flere regler, så skriv dem ned for dig selv. -Nu skal jeg ud at lege en leg, der kun har mig og min sten med. For jeg har tilfældigvis en sten her i min hånd...

FRA KURSUSFRONTEN

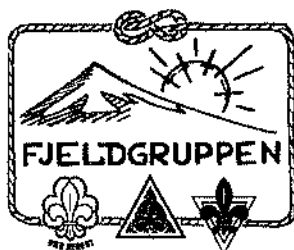
Af Thorben Lundo

Det danske marked for kurser i friluftsliv m.m. er stort og uoverskueligt. Og mange udbydere er foreninger, hvor det primært er foreningernes egne medlemmer, der er målgruppen. Men ofte ser man en "tom-plads"-ordning, hvor ikke-medlemmer kan få plads.

Således i spejdernes tværkorpslige Fjeldgruppe, der er organiseret under Danske Spejders Fællesråd. Fjeldgruppen udbyder en række kurser i vildmarksliv, hvoraf nogle

måske nok kunne have Forum-medlemmers interesse. Der er f.eks. vinterfjeldkurser, vildmarkskurser (også på dansk grund), kano- og havkajakkurser, kurser i fospadling og fjeldvandring, for at nævne de mere brede tilbud. Dertil kommer kurser i klatring og færdsel på bræ.

Men da kurserne blot optager "gæster", når der er plads, opfordres interesserede i emner at kontakte:

Fjeldgruppen,

v. find. Martin Høj Dahl,
Assentorpevej 129, Assentorp,
4295 Stenlille,
57890123,
martindahl@hotmail.com

JANUAR 2001:

- 10-19/1 Vinterfjelds- og friluftslivskursus i Norge, (300 km nord for Oslo), Ungdomsringen, 3810 8055, (nærmere oplysninger naturvejleder Lars Borch 8689 8888)
- 15-17/1 Børn og natur, årets gang, Gedved, Gedved Statsseminarium, 7566 5200
- 29/1-9/2 Bue og pil, Sløjdlærerskolen, i København, 3969 6688
- 29/1-2/2 Pil og flædt, Esbjerg, Sløjdhøjskolen i Esbjerg, 7514 0211

FEBRUAR 2001:

- 5-9/2 Smedning til husbehov, Esbjerg, Sløjdhøjskolen i Esbjerg, 7514 0211
- 26/2-9/3 Det historiske værksted, Sløjdlærerskolen i København, 3969 6688

MARTS 2001:

- 26/3-6/4 Middelalderens håndværkere, dels Sløjdlærerskolen i Kbh., dels Middelaldercentret ved Nykøbing F, 3969 6688

APRIL 2001:

- 23/4-4/5 Telt og design, Sløjdlærerskolen i København, 3969 6688
- 23/4-4/5 Ild og ler, Esbjerg, Sløjdhøjskolen i Esbjerg, 7514 0211
- 30/4-4/5 Grej til friluftsliv, Esbjerg, Sløjdhøjskolen i Esbjerg, 7514 0211

MAJ 2001:

- 14- 18/5 Omkring et bålsted, Dansk sløjdlærerskole og et sted i skoven, 3969 6688

FORTSAT FRA SIDE 10...

naturaktiviteter er der muligheder for at give de unge både nye oplevelser, kicks og ligeledes styrke deres selvværd via disse aktiviteter.

Der er ingen tvivl om, at disse unge i denne kaotiske pubertetstid har stort behov for at kende egne grænser, men også få kendskab til andres styrker og svagheder for igen at kunne finde egen identitet. Styrken i disse lidt mere "action-prægede" aktiviteter, som rappelling og dobbelt tovbane er, at de enkeltmandsoplevelser, der kan ses og betragtes af hele gruppen, giver basis for succesoplevelser.

Den primitive madlavning har de samme kvaliteter, men åbner desuden for et bredere natursyn, og gør ofte, at der er grobund for at tale økologi, og om, hvor maden egentlig kommer fra. Det er vigtigt, at der er sammenhæng i naturaktivitetsforløb, netop så de ikke opleves som enkeltstående oplevelser, men er kædet til en totaloplevelse for både den enkelte og gruppen som helhed. Totaloplevelsen skal gerne indeholde mange elementer, men sansestyrkning ved at røre naturen på alle leder er det optimale, og gør forhåbentligt at deltagerne senere vil gøre det "at turde", at bryde grænser og erkende sig selv til en virkelig del af deres verden, og ikke som et modstykke.

LITTERATUR

- Karin Wallin, "Reggio Emilia og de hundrede sprog", Dafolo 1997
- Børn & Unge, nr. 51, december 1997, s. 14-15.
- "Ute på Dagis", flere forf., Stad & Land, 1997
- Bent Leicht Madsen, "Børn, dyr & natur", Forlaget Børn & Unge, 1991
- "0-14" Pædagogisk Tidsskrift, nr. 2 1993, s. 35-39.
- Bruun, Christensen, "Klassiske lægeplanter". Tur & Natur, GAD, 1997.
- Edel Broeng, "Grøn mad fra naturen", Politikens Forlag, 1985.
- Ole Shultz Larsen, "Barndom og Ungdom", Peter Blos s. 120-122
- Ole Shultz Larsen, "Barndom og Ungdom", Peter Blos s. 148-150

PARC NATIONAL DE LA VANOISE

- OG LIDT OM BØRN I BJERGENE

af Torben Gade

Parc National de la Vanoise (PNV). - Frankrigs største naturpark med sine over 500 km², og et af de mest storslåede alpine områder, der findes. Nabo til Gran Paradiso lige på den anden side af den italienske grænse.

Her er alt hvad en vandrers hjerte kan begære: God plads på stierne og i hytterne - hvad der bestemt ikke er i Mt. Blanc-området lidt længere mod nord, 500 km stier i alle kategorier, ca. 30 hytter, dramatiske landskaber, pas omkring 2500-2700 m og toppe op til 3852 m. Ud over vandring er her også gode muligheder for både bestigninger og gletscherture.

TO RUNDTURE

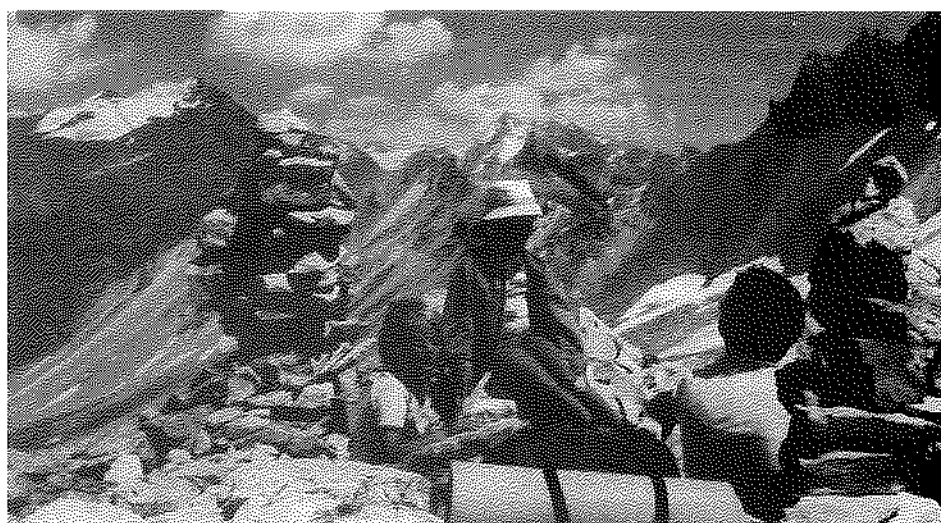
Sommeren 90 gik vi en række vandreture i PNV. „Vi“ vil sige vore børn Lena og Maria på 5 og 8 år. Gerda og jeg. Jeg vil beskrive de to bedste af turene, dels for at give andre lyst til at besøge området, dels for at dokumentere, at det bestemt også er muligt for mindre børn at deltage i krævende vandreture på betryggende vis, blot det sker med omtanke.

RUNDT OM LA VALLAISONNAY

1. dag: Fra Moutiers kører vi ind i „de 3 dale“, helt op til Refuge du Laisonnay, en af „portene“ til PNV (1572 m). Rygsækkene på de voksne, og så tungt opad langs vandfaldet Cascade du Fy, som køler dejligt i solen. Nået op til Refuge de Plaisance (2184 m) - hvilket dejligt navn - kommer dagens første regnbyge. Det første varsel om dårligt vejr senere på dagen.

Frokost og varm te i hytten, før det går videre op mellem skyerne, hen over den udtørrede sø le Plan Séry og op til passet.

Her blæser det kraftigt op, regnen styrter ned og vi går i dækning bag en klippeblok i bivouak-sækken, som altid er med. Efter en times tid løjer regnen noget af, og vi fortsætter ad

smaltede stier/vandløb 2 timer ned til Refuge Entre le Lac (2145 m). Hytten ligger meget smukt ved en sø lige under Mt. Blane de Peisey. Det er nu ikke så meget de landskabelige omgivelser som det er udsigten til 4 retter mad og den 45-personers sovesal, der optager os, da vi trætte, våde og sultne ankommer til hytten efter 8 timers vandring, 1050 m op og 500 m ned.

Maden er glimrende. Den indtages sammen med to englændere John og Peter, som er i færd med at begå Grand Route 5 fra Geneve til Nice i stykker á 1 uge.

2. dag: Næste morgen klarer vejret op, og det bliver en smuk vandring op gennem Col de la Grassaz (2637 m). Snefelterne i passet volder ingen problemer. Turen ned herfra er let. Lidt lang, men hele tiden med en enestående udsigt over mod den 800-1000 meter høje og 8 km lange nordvæg, som forbinder la Grande Motte, la Grande Gasse og le Grand Bec.

Frokost ved nødhytten Chalet des Gardes (2289 m), hvorfra udsigten over Glaciers de la Grande Motte er som at bladre i en geografibog om gletschere og moræner.

Vel nede ved Refuge du Laisonnay vanker der crepes til ungerne og Kronenbourg til de lidt ældre. 9 timer, +500 m -1050 m.

TOUR MONT POURRI

En 4-dages tur fra hytte til hytte

rundt om Mont Pourri (3779 m), det næsthøjeste bjerg i PNV.

1. dag: I bil op til vintersportscentret Arc 2000, sydøst for „vores“ by Bourg-St-Maurice. Som navnet siger starter vi her i 2000 m. Mod nordøst, frit kik mod Mt. Blanc-massivet. Senere også frit kik ind i Gran Paradiso. I det fjerne skimtes Matterhorn. Varmt og klart, ideelt vandrevejr.

Stien er nem, næsten uden højdemeter, og tilsyneladende kun lidt brugt. Næsten ingen mærker og flere steder tilgroet. Aftenens hyttevært fortæller senere, at denne del af stinettet skal vedligeholdes af Arc 2000, men at de er mere interesserede i skisport og golf end i vandring! Frokost med udsigt sydpå til Tignes. Videre op under Glacier du Grand Col, hvor et par venlige franskmænd hjælper med at få ungerne tørskoet over smeltevandsstrømmen. Pause ved den ubevættede Refuge de Turia (2400 m), stejlt ned til landsbyen la Gurras (1610 m) og så tungt op igen til Refuge de la Martin (2154 m). Undervejs er den gode sti hugget ind i klippen, og en rivende strøm passerer via en solid bro. Klokken er 19.30 inden vi udasede når frem efter 9 timer, +1160 m, -1000 m. Godt vi har reserveret plads, for alle hyttens 35 pladser er belagt. - 14. juli og fyrværkeri da det bliver mørkt, men da sover de fleste allerede.

2. dag: Igen sydpå i strålende sol,

-JEG ER SÅMEGET GODT TIL HÅR
GULENT PÅSEKÅREREN!

[Handwritten signature]

højt oppe over husene og bilerne nede i bunden af Isere-dalen. Vestpå op gennem den fredfyldte dal Vallon de la Sache, hvor vi i blomstervrimmelen finder bl.a. alperose, enzian og edelweiss. Hertil en gemse, utallige murmeldyr og masser af ukendte fugle, larver og insekter.

Højden stiger, og de sidste 50 meter før det snævre pas Col de la Sachette (2713 m) er ret udsat. Der viser sig at være sikringsmulighed med en god bore-bolt, men først efter vi er forbi den vanskeligste passage!

Hvor smager koldt smeltevand dog godt efter 700 højdemeter i bagende sol. - Efter et hvil går det over sne-felter og geroll ned over Plan de la

Sache. Stien G.R.5. krydses, og ved aftenstid er vi ved Refuge Entre le Lac, hvor vi tidligere har boet. Et behageligt gensyn, også i kulinarisk forstand. Mod behørig betaling kan man endog få et varmt bad, hvis man bagefter kan udholde duften af sine med-logerende. - Dagens etape var på 9 timer, +580 m, -590 m.

3. dag: En kort og afslappet etape fra Refuge Entre le Lac mod nord til Refuge Mont Pourri. Jævnst stigende og god sti, som snor sig op ad Nancroix-dalens østside. Udsigten bliver bedre og bedre bl.a. op mod Dorne de la Sache (3601 m) og Mont Pourri (3779 m), hvis gletschere man går nedenfor. Her er mange smeltevandsløb, hvoraf den største passerer via en bro. - Vi var her også i 1988 og kan se, at der er betydelig mindre vand i strømmene i år.

Refuge Mont Pourri (2460 m) er næsten ny, og opført med hjælp af den hollandske Club Alpin. Har Club Alpin Danois mon tilsvarende planer? - 4 1/2 time, +315 m.

4. dag: En halv kilometer efter at have forladt Refuge Pourri passerer det gamle Refuge, som nu er overgået til base camp for områdets færehyrder.

Vi går ad et godt „jeepable“ spor nordover, og når op til Col des Lanchettes (2548 m) hvorfra vi med ét får en betagende udsigt til Mt. Blåne. Klart vejr og skyfrit. Jeg tænker på, hvor mange af bjergklubbens medlemmer der mon lige nu er til sommertræf derovre.

Resten af vejen til Arc 2000 er let, hele tiden med den storslåede ud-

sigt nordpå. De sidste par kilometer gennem pistelandskabet er som sædvanligt sådanne steder en forstemmende oplevelse. Jeg skal skåne læseren for min mening om den behandling af bjergene, men blot konstatere, at her stort set ikke er hverken vegetation, fugle eller insekter.

Undervejs passerer stien op til Refuga le Grand Col (2935 m), støt-tepunkt for flere bestigninger og gletscherture, og en af de hytter vi senere vil gæste.

Arc 2000 giver lejlighed til en cappuccino (dyr og dårlig), før turen igen går ned i dalens 35 graders varme, 5 timer, +250 m, -670 m.

BØRN KAN SAGTENS

VÆRE MED

Som nævnt i indledningen blev turene her - og mange andre de seneste år - gået sammen med Lena og Maria på 5 og 8. Vores erfaring er helt klart, at børn sagtens kan være med, blot man er indstillet herpå og følger nogle enkelte spilleregler herfor.

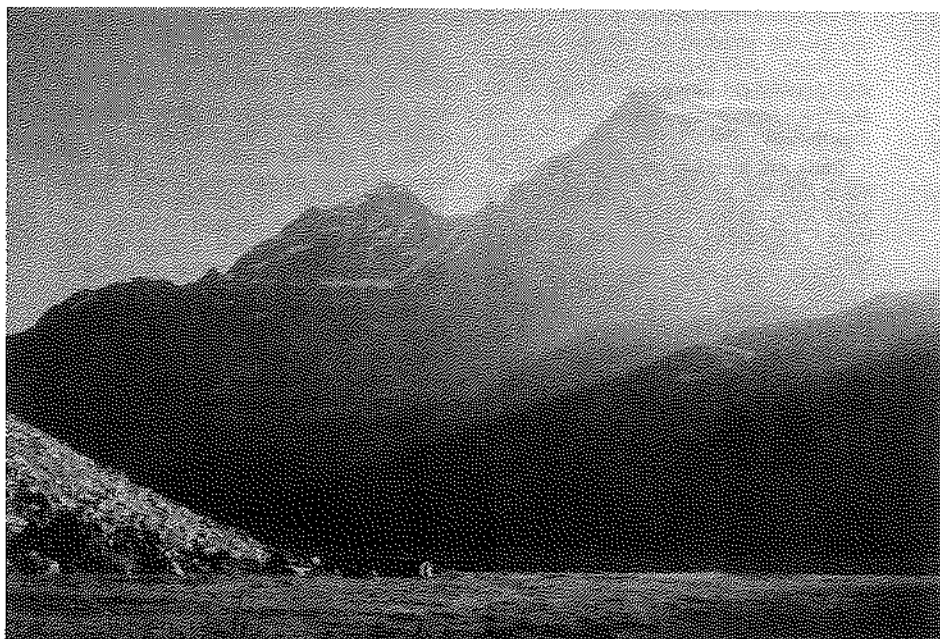
Tempoet er selvfølgelig en hel del langsommere end uden børn. Vores erfaring siger, at de skilte tider (som jo er hurtig gang med let op-pakning og uden pauser) skal ganges med 2 for at få vores tid inklusive pauser undervejs.

Udholdenheden er forbavsende stor. Børnene bør ikke bære noget særligt. Helst slet ikke noget, for de skal hele tiden bukke sig ned, vende sig og meget andet. - Efter 8-9 timers vandring siger de som regel „Det var da ikke nogen lang tur“. Men de sover godt om natten. - Husk godt med pausedage.

Underholdning skal der til, og undervejs bliver der fortalt utallige beretninger eller opdigtede historier om alt muligt. Samtidig ser børn på helt andre ting end vi voksne. Billeder, larver, insekter, små blomster, sjove sten... Endelig skal der selvfølgelig også være nogle godter i sækken til de døde punkter.

Sikkerheden består selvfølgelig af bevidst rutevalg, forhåndsreservationer på hytterne og det sædvanlige sikkerhedsudstyr, hvor bivuaksækken ikke må glemmes.

Bare se at komme i gang. Børn er ingen hindring.

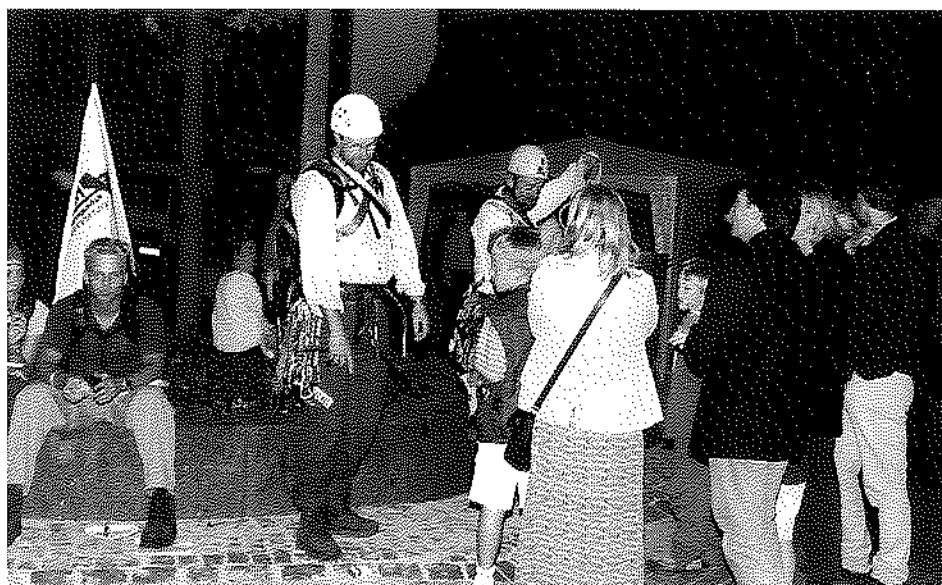
NY DANSK BJERGBESTIGERPRÆSTATION

TO DANSKE KLATRERE PÅ FØRSTEBESTIGNING. OPTAGET I GUINNESS BOOK OF RECORDS.

Personerne er danske. Stedet er dansk. Aktiviteten er ikke så dansk. Men i de seneste år har dansk bjergbestigning markeret sig internationalt med mange fornemme præstationer i det store udland.

Fredag den 10. september 1999 blev der så sat ny dansk bjergbestigerrekord. Intet mindre end en førstebestigning - og selve klatreformen er endnu ikke registreret i international sammenhæng. Stedet er dansk - det er Odense. I denne midtdanske storby var der i dagene omkring den 10. kulturdage - og -nætter, hvorunder en række aktiviteter fandt sted. Og således også denne. To klatrere, Lars W. Nørskov og Thorben Lundø, begge instruktører i Fredericia Klatreklub udførte bedriften at klatre Odense Gågade, d.v.s. Vestergade fra Flakhaven til Vintapperstræde, vandret. Og en vandret bestigning er ifølge Guinness Rekordbog endnu ikke registreret. Kravling har man, men en egentlig klatretur er endnu ikke registreret, hvorfor optagelsen da også er en realitet.

Klatringen begyndte kl. 20.00 og som mål var turens sponsor, Friluftsexperten i Vintapperstræde. Mellem tusinder af fødder, utallige klap- og barnevognshjul stred de to bjergbestigere sig op ad gaden fuldt udstyret til enhver klatremæssig

udfordring og ruten som i fagsproget må betegnes som sværtsikret, måtte ofte sikres med klassisk sikkerhedsudstyr, d.v.s. stålbolte, som på „tegneserievis“ hamres i sprækker og mellemrum (mellem fliser, brosten o.a.) I begyndelsen fulgtes ruten fint, men efterhånden blev sigtbarheden så lav, at en noget lettere rute uden om „crux'et“ ved porten til Vintapperstræde blev valgt, men ved 23-tiden var begge klatrere ved målet godt møre af den uvante klatreform, men ved godt humør. Hænder og især knæ godt ømme af den 400 meter lange tur - og måske en smule hæse af den vanskelige kommunikation, som var vanskeliggjort af hundreder af mennesker, som var på aftentur i Odense for at

opleve kulturnatten. Tit kunne de to hverken se eller høre hinanden, hvilket ok., da nok kunne minde om situationer på bjerget, men ydermere var kommunikationen gennem rebet vanskeliggjort af folk, som var overalt.

Men det er en ny præstation i dansk bjergbestigning - om end enkelte måske kan huske Monty Python Show for samme indsats. Denne er imidlertid ikke registreret - og var ukendt for Lars og Thorben, da ideen blev født.

At klatre vandret, d.v.s. nærmest kravlende hen ad en gade i fuld bjergbestigerudrustning med alt, hvad man kan slæbe af kiler, friends, hex'er, slynger, bolte, bremser, isøkser, stigeisen osv., er en gådefuld oplevelse for de fleste, som ser det. Reaktionen fra folkemængden omkring sådan to „originaler“, der råbende med 40 meter reb mellem sig, bøvler af sted, rummes lige fra „en genial ide“ over „det er da morsomt“ til „hvad i h... foregår der, skrid...!“ Og for Lars og Thorben var det en spændende, anderledes og sjov oplevelse, som tydeligvis vil skille sig ud i mængden af andre klatreoplevelser som noget helt enestående. Og selvfølgelig et morsomt indslag for Friluftsexperten.

* Crux: Rutens sværeste sted

